МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ ТА СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

КАФЕДРА ФІНАНСІВ ТА ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

СЛЮСАР Євгеній Валентинович
(студент групи ФБСМ-8)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

СТАН ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПЛАТІЖНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

(представлена на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
освітньо-професійна програма «Фінанси, банківська справа та страхування»)

Завідувач кафедри фінансів та цифрової економіки
д.е.н. проф. Н.Г. Виговська.
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)
_____
(підпис)

Науковий керівник
д.е.н. проф. Петрук О. М.
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)
_____
(підпис)

Рецензент
д.е.н., проф. Ленчук С.Ф.
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)
_____
(підпис)

Житомир 2023

АНОТАЦІЯ

Слюсар Євгеній Валентинович. Стан та напрямки розвитку платіжної системи в Україні.

Магістерська робота представлена на здобуття освітнього ступеня «магістр» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 072 «Фінанси банківська справа та страхування». – Державний університет «Житомирська політехніка», Житомир, 2023.

Дослідження присвячено науковому обґрунтуванню та систематизації підходів до розвитку платіжної системи та аналізу сучасного стану платіжної системи в Україні, визначенню перспектив її розвитку з урахуванням нових технологій та міжнародних стандартів.

У роботі здійснено аналіз теоретичних концепцій, пов'язаних із платіжними системами, включаючи ключові принципи та стратегічні аспекти їхнього функціонування. Розглянуто різноманітні моделі та технології, які використовуються у цих системах, зокрема їхній вплив на фінансові операції та ефективність функціонування. Крім того здійснено комплексний аналіз сучасного стану платіжної системи в Україні з урахуванням ключових складових та їх взаємозв'язків. На основі отриманих даних визначено стратегічні напрямки розвитку платіжної системи.

Ключові слова: платіжні системи, платіжні операції, платіжна інфраструктура, регулювання фінансових послуг.

ABSTRACT

Sliusar Yevhenii. Development of cashless payments in entrepreneurship.

Master's thesis is represented on reception of an educational degree «master» field of knowledge 07 «Management and administration» of specialty 072 «Finance banking and insurance». – Zhytomyr Polytechnic State University, Zhytomyr, 2023.

The research is dedicated to the scientific substantiation and systematization of approaches to the development of the payment system and the analysis of its current state in Ukraine, identifying the prospects for its advancement considering new technologies and international standards.

The study includes an analysis of theoretical concepts related to payment systems, encompassing key principles and strategic aspects of their functioning. Various models and technologies used in these systems are examined, including their impact on financial transactions and operational efficiency. Furthermore, a comprehensive analysis of the current state of the payment system in Ukraine is conducted, considering its key components and interconnections. Based on the gathered data, strategic directions for the development of the payment system are identified.

Keywords: payment systems, payment operations, payment infrastructure, regulation of financial services.

ЗМІСТ

ВСТУП……3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПЛАТІЖНОЇ СИСТЕМИ……..6
1.1. Основні поняття та принципи платіжної системи ……6
1.2. Структура платіжної системи……16
1.3. Правовий статус платіжної системи в Україні та світі ……..23
Висновки до 1-го розділу……..35
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН І ПРОБЛЕМИ ПЛАТІЖНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ……..37
2.1. Показники діяльності платіжної інфраструктури в Україні ……37
2.2. Поточний стан платіжних систем в Україні ……...50
2.3. Проблеми та перспективи розвитку платіжних систем в Україні ……57
Висновки до 2-го розділу……..64
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ……..67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ……..70
ДОДАТКИ……77

ВСТУП

Актуальність теми. У світі, де швидкість та надійність оплати стають ключовими для ефективного функціонування сучасної економіки, платіжні системи відіграють важливу роль. Розвиток технологій, зростання глобалізації та постійні зміни у способах здійснення фінансових операцій вимагають не лише швидкості, а й безпеки та доступності платіжних послуг для всіх її учасників. Актуальність дослідження цієї теми полягає у здійсненні глибокого аналізу сучасного стану та напрямів розвитку платіжних систем в Україні, оскільки вони визначають не лише ефективність фінансової системи країни, а й сприяють стабільності та конкурентоспроможності економіки в цілому.

Питання ефективного функціонування платіжних систем привертали увагу відомих зарубіжних науковців, таких як Балто Д., Вайнберг Дж. А., Долан Е., Коккола Т., Саммерс Б. Дж., Сорамакі К., Спіндлер Дж. Е., Стайнфорд Р. С., Фрідман М., Хаене П., Хікс Дж., та інші. Українські вчені, серед яких Вовчак О.Д., Дзюблюк О. В., Ковальчук Т. Т., Коваленко В.В., Колодізєв О. М., Кравченко І. С., Лапко Н. Г., Лук'янов В. С., Лютий І. О., теж зосереджувались на аналізі функціонування та подальшого розвитку платіжних систем. У світлі цифровізації економіки та глобалізації, дослідження та практичні рекомендації щодо роботи в нових умовах стають актуальними для подальшого розвитку платіжної системи України.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану платіжної системи в Україні та виявлення ключових напрямів її розвитку, враховуючи вплив інноваційних технологій та міжнародних стандартів на її функціонування та інтеграцію в світовий фінансовий простір.

Відповідно до поставленої мети визначимо основні **завдання дослідження**:

– провести аналіз основних понять, що характеризують платіжну систему, включаючи її ключові принципи та функції;

– дослідити структурні компоненти платіжної системи, ідентифікувати основні складові та їх взаємозв'язки;

– проаналізувати законодавство України та міжнародні норми, що регулюють платіжні системи, визначити їх правовий статус та особливості;

– зібрати та проаналізувати показники, які характеризують ефективність та обсяги роботи платіжної інфраструктури в Україні;

– оцінити сучасний стан платіжних систем, включаючи їхню інфраструктуру, технології та рівень інтеграції, а також визначити проблемні аспекти;

– виокремити основні проблеми, що існують у розвитку платіжних систем в Україні та визначити можливі шляхи їх вирішення та перспективи розвитку.

Об'єктом дослідження є платіжна система України.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних засад і практичних рекомендацій, щодо удосконалення платіжної системи України.

Методологія дослідження базується на ретельному аналізі, порівняльному огляді та об'єднанні даних різних джерел. Аналіз наукової літератури, монографій та академічних робіт дозволяє отримати теоретичні знання про платіжні системи, включаючи їхню структуру, принципи та ключові аспекти функціонування.

Порівняльний аналіз законодавчих актів та нормативних документів, які регулюють платіжні системи в Україні та за кордоном, допомагає виявити відмінності у підходах та спільні тенденції в управлінні цими системами. Використання статистичних методів дозволяє зібрати та проаналізувати об'єктивні дані, необхідні для визначення актуального стану платіжних систем та їхнього поточного розвитку. Ці підходи разом із синтезом та узагальненням інформації дозволяють сформувати комплексне уявлення про досліджувану тему, з'ясувати основні тенденції та проблеми в цій сфері.

Інформаційна база дослідження включає в себе актуальні законодавчі акти України та міжнародні стандарти, що регулюють функціонування платіжних систем. Також це наукові публікації, журнальні статті, монографії, аналітичні звіти, що стосуються платіжних систем та їхнього розвитку, а також офіційна статистика та звіти Національного банку України та інших фінансових організацій. Зокрема, інформаційна база включає дані про роботу національних та міжнародних платіжних систем, їхні технологічні рішення, законодавчі

рамки, обсяги та динаміку фінансових операцій, а також статистику учасників та впливових чинників, які формують їхню діяльність.

Наукова новизна даної роботи полягає у комплексному розгляді платіжних систем як економіко-правових утворень, які охоплюють відносини, структури, організаційні та технічні засоби для грошових переказів. Такий підхід враховує не лише технічні аспекти, а й їхні впливи на фінансові відносини, що створює базу для розвитку стратегій подальшого вдосконалення цих систем.

Додатково, аналіз стану платіжної системи України та виявлення проблем є унікальним в контексті виокремлення основних проблем, таких як домінування міжнародних платіжних систем, недостатня електронізація оплати, вразливість до зловживань та недостатній рівень фінансової інклюзії. Це дозволяє визначити ключові напрямки подальшого розвитку та вдосконалення платіжної системи України, роблячи акцент на розвиток технологічних інновацій та підвищення фінансової грамотності серед населення.

Практичне значення одержаних результатів. Практична цінність даного дослідження полягає в обґрунтуванні рекомендацій, спрямовані на покращення ефективності платіжної системи в Україні. Ці рекомендації можуть стати основою для впровадження нових стратегій та підходів у розвитку фінансової інфраструктури. Вони спрямовані на підвищення швидкості, безпеки та доступності фінансових операцій для учасників платіжної системи. Дослідження може бути корисним для банків, компаній та користувачів платіжних послуг для розробки стратегій удосконалення та розвитку цієї важливої складової фінансового ринку України.

Особистий внесок здобувача. Робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Усі відображені в ній висновки та положення наукової новизни, які виносяться на захист, одержані автором особисто.

Структура роботи. Робота має вступ, два розділи, висновки, список літератури і додатки. Список використаної літератури налічує 72 найменування. Загальний обсяг становить 78 сторінок. Робота містить 5 таблиці та 29 рисунків; вміщує 1 додаток.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПЛАТІЖНОЇ СИСТЕМИ

1.1. Основні поняття та принципи платіжної системи

У сучасному світі, платіжна система виявляється ключовим фактором у розвитку ринкової економіки. Її значущість полягає у забезпеченні доступу до ефективних фінансових послуг для всіх учасників. Ця система безпосередньо впливає на стабільність фінансової системи та загальний економічний прогрес. Роль платіжних систем у сучасному житті надзвичайно важлива, оскільки можливість здійснювати надійні та швидкі платежі, незалежно від місця чи регіону, стала необхідністю для фізичних та юридичних осіб. Отже, ефективне функціонування платіжних систем стає вирішальним елементом для позитивного розвитку фінансової системи, вимагаючи умов для забезпечення стійкості та ефективності через правове регулювання та участь держави.

Незважаючи на різноманітність підходів до розуміння сутності платіжних систем, спільним є їх системний характер, що є основою для наукового аналізу. Тож для більш глибокого осмислення поняття “платіжна система” слід розпочати з розгляду та уточнення термінів “платіж” і “система”.

У фінансово-правовому словнику термінів, платіж описується як фінансово-грошова операція, що включає готівкові та безготівкові розрахунки між фізичними та юридичними особами, а також з органами управління [54, с. 158]. І. І. Коваленко розглядає систему як комплекс взаємопов’язаних елементів, що взаємодіють для досягнення визначених цілей. Л. фон Берталанфі, один із основоположників загальної теорії систем, визначав систему як комплекс взаємодіючих елементів [64, с. 4].

Отже, система характеризується декількома особливостями:

по-перше, вона є цілісним об’єктом з взаємодіючими елементами;

по-друге, існує взаємозалежність між елементами, що визначає властивості системи, відокремлюючи її від навколишнього середовища;

по-третє, наявність певної організації елементів системи;

по-четверте, присутність чіткої мети створення [14, с. 20].

Загально враховуючи ці визначення, платіжну систему можна розглядати як складну систему механізмів, спрямованих на переміщення фінансових коштів між суб'єктами господарювання.

Платіжні системи є необхідним інструментом для руху грошей у межах вже існуючої платіжної інфраструктури. Визначення поняття платіжної системи міститься у пункті 1.29 статті 1 Закону України "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні". Згідно з цим визначенням, платіжна система охоплює платіжну організацію, учасників платіжної системи та комплекс відносин, що виникають між ними при здійсненні переказу коштів. Здійснення переказу коштів є обов'язковою функцією, яку має виконувати платіжна система [47].

Одним з визначень платіжної системи, яке отримало значний розповсюдження у міжнародному контексті, було визначення Комітету із платіжних систем та систем розрахунків Банку міжнародних розрахунків. Згідно з ним, платіжна система – це "набір платіжних інструментів, банківських процедур і, як правило, міжбанківських систем переказу коштів, поєднання яких забезпечує грошовий обіг" [63, с. 37]. Крім цього, у документах цієї ж міжнародної організації зустрічається ще одне визначення платіжної системи: це "набір інструментів, процедур і правил переказу коштів між учасниками чи серед учасників; система включає учасників та організацію, яка є її оператором. Основою платіжної системи, як правило, є угода між учасниками й оператором, а переказ коштів відбувається відповідно до узгодженої ними операційної інфраструктури" [69, с. 148]. Деякі експерти, зокрема представник Європейського центрального банку Том Коккола, підтримують перше визначення, але водночас зауважують, що поняття "платіжна система" може розглядатися і як аналогічне поняттю системи переказу коштів. Система переказу коштів – це офіційна угода на основі приватного договору або законодавства з кількома членами, загальними правилами і стандартизованими

механізмами для передачі, клірингу, неттингу та/або погашення грошових зобов'язань між її членами [67, с. 25], що, на наш погляд, може обмежити його тлумачення.

Згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України № 167-р від 3 березня 2021 року, була затверджена Концепція розвитку цифрових компетентностей до 2025 року. Ця Концепція спрямована на розвиток цифрових технологій та впровадження інновацій у всі сфери суспільного життя. Вона визначає "цифрову компетентність" як комбінацію знань, умінь, навичок, способів мислення та поглядів у сфері інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій.

Концепція передбачає кілька ключових положень:

1. Цифрова освіта: Громадяни здобуватимуть цифрову освіту за допомогою інформаційних ресурсів.
2. Державний веб-портал: Створюється Єдиний державний веб-портал цифрової освіти "Дія. Цифрова освіта".
3. Безпека в Інтернеті: Підвищення обізнаності громадян щодо небезпек в мережі Інтернет.
4. Впровадження цифрових засобів: Розробка заходів для використання цифрових засобів доведення інформації.
5. Правове регулювання: Забезпечення правового регулювання формування державної політики щодо розвитку цифрових навичок.
6. Моніторинг розвитку: Створення індикаторів для моніторингу розвитку цифрових навичок.

Значення Концепції для держави полягає в її впливі на розвиток країни через виконання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Концепція сприяє гармонізації українського цифрового ринку з ЄС.

Для бізнесу Концепція означає підвищення ролі цифрового підприємництва у економіці. Вона вплине на цифрову трансформацію організацій та корпорацій, залучивши більше кваліфікованих працівників з цифровими навичками.

Для громадян Концепція означає загальне підвищення рівня цифрової грамотності та можливість залучення різних категорій осіб у цифрове життя, підвищуючи соціальну інклюзію.

Ця Концепція орієнтована на впровадження та поширення цифрових компетентностей в усіх сферах суспільного життя, що має значення як для держави, так і для громадян і бізнесу в цілому.

Згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України № 167-р від 3 березня 2021 року, була затверджена Концепція розвитку цифрових компетентностей до 2025 року. Ця Концепція спрямована на розвиток цифрових технологій та впровадження інновацій у всі сфери суспільного життя. Вона визначає "цифрову компетентність" як комбінацію знань, умінь, навичок, способів мислення та поглядів у сфері інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій.

Ця Концепція орієнтована на впровадження та поширення цифрових компетентностей в усіх сферах суспільного життя, що має значення як для держави, так і для громадян і бізнесу в цілому.

Після проведеного аналізу основних положень цієї Концепції з погляду задоволення публічного інтересу у сфері цифрового розвитку безготівкових розрахунків, виокремлено переваги використання розрахунків в електронній формі перед готівкою та їх характеристики:

– засіб боротьби з "тіньовим" обігом коштів та оздоровлення економіки;

– засіб прискорення комерційної взаємодії суб'єктів економічної діяльності;

– індикатор загального рівня розвитку фінансового сектору та його конкурентоспроможності на міжнародних ринках;

– фактор забезпечення зростання ліквідності та підвищення капіталізації банківського сектору та фінансової системи загалом.

Обмеження готівкових розрахунків у вигляді граничних сум сприяють поступовій легалізації доходів. Це сприяє збільшенню бази оподаткування шляхом виходу з "тіні" певних доходів окремих платників податків. Це може

вплинути на боротьбу з “тіньовою” економікою та корупцією, що, в свою чергу, сприятиме збільшенню публічних фінансових ресурсів [24, с. 182-183].

Додатково, серед факторів, що сприяють цифровому розвитку у сфері безготівкових розрахунків та виникненню нових платіжних послуг, варто зазначити помірковані регуляторні заходи з боку держави, які були запропоновані Кабінетом Міністрів та узагальнені у затвердженій Концепції, а саме:

– лібералізація регуляторної політики держави у сфері використання електронних систем розрахунків;

– валютна лібералізація для максимального зменшення нормативних бар’єрів у сфері використання міжнародних платіжних систем та технологій електронних розрахунків;

– чітке законодавче регулювання діяльності фінансових установ у внутрішніх та міжнародних платіжних системах та у сфері здійснення електронних розрахунків;

– адаптація до норм європейського законодавства у сфері безготівкових платежів та розрахунків.

На підтвердження важливості дослідження теорії платіжних систем та їх правового статусу, важливо звернути увагу на Стратегію розвитку фінансового сектору України до 2025 року [49;55]. Цей документ визначає шляхи подальшого розвитку фінансового сектору України, з урахуванням досягнутого прогресу за останні п'ять років згідно з Комплексною програмою розвитку фінансового сектору України до 2020 року, затвердженої Правлінням Національного банку України постановою від 18.06.2015 № 391 та дією від 31.05.2018 № 304 [11].

Ці стратегічні документи орієнтовані на зростання безготівкових розрахунків, сприяючи розвитку нових технологій для платежів та переказів, а також переходу платежів на користь держави у цифрові канали тощо. Наприклад, планується впровадження інноваційних платіжних продуктів, розвиток електронних платежів та їх інфраструктури, використання стандартів ISO 20022 та інші заходи. Усі ці дії є спробою забезпечити стабільність та динамічний розвиток фінансового сектору.

Набір заходів узагальнювального характеру спрямований на впровадження та використання інноваційних платіжних послуг та сервісів, а також на модернізацію національної платіжної системи "ПРОСТІР", імплементацію стандарту ISO 20022 та інші заходи, які планується здійснити органи державної влади: Національний банк України, Міністерство фінансів, Міністерство юстиції, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку.

У зв'язку з активним розвитком електронної комерції, український ринок безготівкових розрахунків стає все більш популярним. Однак, для стійкого та безперебійного функціонування цієї системи важливо мати ефективні платіжні інструменти та систему, яка спрощує, прискорює та забезпечує безпеку фінансових операцій.

У аналізі платіжних систем дослідники сформулювали два основні напрями, які розглядаються як взаємопов'язані. Більшість експертів розглядають платіжну систему як загальноекономічне явище (макроекономічна категорія) у широкому сенсі, тоді як інші розглядають її як окремий економічний суб'єкт (мікроекономічна категорія) у вузькому аспекті. Крім цих основних рівнів – макроекономічного і мікроекономічного – Ю. С. Балакіна пропонує розглядати її на мегаекономічному або глобальному рівні як "світову платіжну систему", яка включає всі платіжні системи держав та інших складових, що регулюють функціонування платіжних систем, їх контроль та міжнародні зв'язки [2, с. 29]. Ця точка зору заслуговує на увагу, оскільки в умовах глибокої світової глобалізації і зростаючого міжнародного характеру платіжних систем та грошових переказів, поняття платіжної системи виходить за межі окремої держави та перетворюється в глобальну платіжну систему.

Основні підходи науковців до трактування сутності поняття "платіжна система" наведено в Додатку А.

Кожен з вказаних науковців, застосовуючи різні методологічні підходи для глибшого розуміння платіжної системи як складної й об'єктивної категорії, акцентує увагу на комплексному складі різноманітних елементів, які становлять платіжну систему. Ці складові, відповідно до їхніх особливостей, можуть бути

об’єднані у три взаємопов’язані та взаємодіючі для виконання загальної функції – переказу коштів. Основні підсистеми або групи елементів всередині платіжної системи включають:

1. Інституціональний рівень: платіжні організації, учасники платіжної системи, оператори послуг платіжної інфраструктури, що взаємодіють для надання платіжних послуг.

2. Інструментально-інфраструктурний рівень: платіжні інструменти (наприклад, платіжні картки, електронні гроші, мобільні телефони тощо), а також платіжна інфраструктура, яка включає різноманітні технологічні механізми розрахунків.

3. Організаційно-правовий рівень: закони, міжнародні стандарти, правила, правові процедури, договори, які забезпечують функціонування платіжних систем та надання платіжних послуг, включаючи порядок випуску та застосування платіжних інструментів.

У визначенні платіжних систем український законодавець звертає увагу на сукупність відносин, що виникають між платіжною організацією та учасниками системи при проведенні грошових переказів. Однак він акцентує основну увагу саме на інституціональній частині платіжної системи, оминаючи інструментально-інфраструктурний компонент, який є необхідним для її функціонування. У цей час у Казахстані та Узбекистані законодавство визначає платіжну систему через відносини між оператором системи та учасниками, використовуючи процедури, інфраструктуру та правила платіжної системи. Водночас, у Польщі платіжна система визначається як правовідносини між принаймні трьома учасниками, що встановлені законодавством та регулюються загальними правилами.

Отже, у кожній з вказаних країн платіжна система визначається як сукупність відносин, що регулюються національним законодавством між певними суб'єктами. Кожен з цих законодавчих актів вдало передбачає визначення платіжної системи у зв’язку з її складовими: інституціональною, інструментально-інфраструктурною, функціональною та правовою.

Питання функціональності та правових відносин у сфері переказу коштів в платіжних системах зачіпає ключові аспекти, що визначають їхню ефективність. Варто відмітити, що виділення цих відносин у окрему функціональну підсистему може нести певні обмеження. По-перше, функції елементів різних підсистем можуть взаємодіяти та перетинатися, створюючи неоднорідні відносини. Другим аспектом є призначення кожного елемента через призму загальної мети платіжної системи — проведення грошових переказів. Нарешті, поєднання функціональних та правових елементів в одній організаційно-правовій підсистемі підкреслює легітимність дій окремих елементів та організацію самої платіжної системи.

Паралельно з обов'язковою функцією переказу коштів, платіжна система виконує ключові завдання:

– забезпечує безперебійність та точність платежів, здійснює їх швидко та ефективно.

– зменшує витрати грошового обігу, забезпечуючи стабільність національної валюти.

– відповідає на потреби користувачів та держави, надаючи різноманітні та зручні платіжні інструменти та впроваджуючи інноваційні технології.

– гарантує високий рівень безпеки та операційну надійність.

– забезпечує відкритий доступ для учасників системи та сприяє їхній взаємодії.

– підтримує зв'язок між банківськими та фінансовими установами, сприяючи динамічному розвитку економіки країни.

Ці завдання визначають важливість розвитку та оптимізації платіжних систем, створюючи основу для стабільного та ефективного функціонування фінансової інфраструктури.

Зазвичай більшість вчених вважають платіжну систему у широкому розумінні, як сукупність функціонуючих платіжних механізмів, включаючи операторів платіжних інфраструктур, на території держави. З цього приводу,

систему платежів в Україні цілком логічно представити на двох рівнях, кожен з яких має свою унікальну специфіку правового регулювання:

1) національний рівень, який утворюють державні платіжні системи Національного банку України;

2) комерційний рівень, що охоплює всі інші платіжні механізми, що діють у країні. Ці два рівні утворюють цілісний механізм платіжної системи країни, спрямований на задоволення потреб економіки України в цілому. Тут виявляється відтворення публічного інтересу держави в наявності ефективної платіжної системи, що гарантує поток коштів у країні, та приватного інтересу підприємств та споживачів у можливості здійснення фінансових операцій та отримання відповідних послуг через різні платіжні системи.

Автор Т. К. Адабашева називає платіжну систему елементом національної економіки, який сформувався внаслідок впливу глобалізації та інноваційних технологій. Його опис полягає у створенні упорядкованого механізму, який об'єднує окремі платіжні системи та організації для забезпечення постійного руху коштів в Україні та реалізації публічних та приватних інтересів у сфері переказу коштів. Однак, цей підхід може викликати плутанину, оскільки не уточнюється, які саме організації він має на увазі, окрім фактично існуючих платіжних систем.

У свою чергу, Т. Т. Ковальчук і В. С. Лук'янов відзначають, що поняття "національна платіжна система" відображає усталені організаційно-управлінські принципи, технічне забезпечення та державні регулятивні інструменти, які забезпечують стабільність платіжно-розрахункових систем. Вони уточнюють, що ця категорія узагальнює і відображає засади роботи платіжних систем, що мають стратегічне значення. Однак, вони порівнюють це поняття з більш широким терміном "платіжна система держави", що може викликати недорозуміння.

Сучасні національні платіжні системи мають відповідати вимогам законодавства України і таким основним вимогам як: ефективність, оперативність, економічність, надійність, безпека, зручність, мобільність (рис. 1.1).

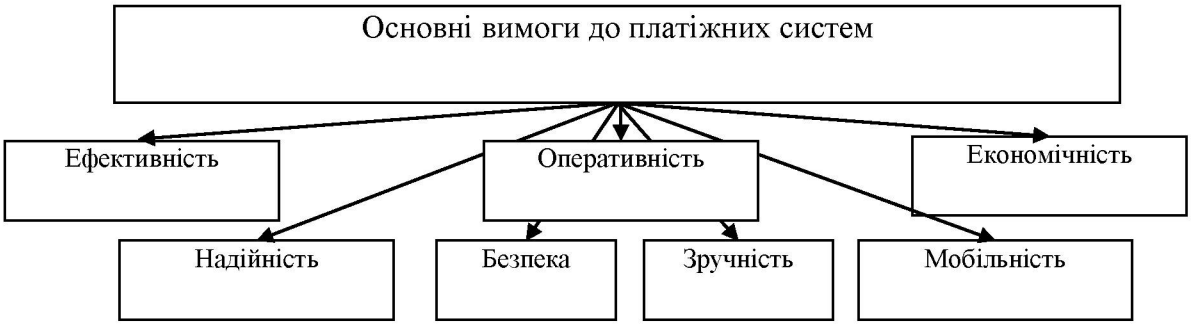

Рис. 1.1. Сучасні вимоги, які мають відповідати національні платіжні системи

Джерело: [25]

Таким чином, дослідження структури платіжної системи є ключовим аспектом у забезпеченні безпеки, ефективності та стабільності фінансової інфраструктури країни.

Також важливо відзначити, що платіжні системи виконують ключову роль у передачі потоку інформації, який охоплює не лише деталі платежу, а й сам процес переказу фінансових коштів [56, с. 108–111].

Сучасна класифікація платіжних систем, які функціонують на території України, представлено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Розподіл платіжних систем в Україні за критеріями важливості

Категорії важливості	Критерії для визначення важливості	Платіжні системи, віднесені до категорії
1	2	3
Системно важлива платіжна система	> 10% міжбанківських платіжних операцій у країні; здійснення операцій за правочинами з державними цінними паперами на відкритому ринку; забезпечення врегулювання зобов'язань учасників, що виникають в інших платіжних системах	СЕП
Важлива платіжна система	> 10% платіжних операцій; > 10% платіжних операцій з використанням ЕПЗ, емітованих у цій платіжній системі; єдина за видом послуг	"MasterCard", "Visa", "NovaPay", "Фінансовий світ" та "Поштовий переказ"
Важливий учасник платіжної системи	> 25% платіжних операцій у системно важливій та/або важливій платіжній системі	АТ КБ "ПриватБанк", ТОВ "Контрактовий дім" та ТОВ "Універсальні платіжні рішення" (

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
Важливий технологічний оператор платіжних послуг	> 10% операцій, оброблених технологічними операторами в платіжних системах, а також у надавачів платіжних послуг та емітентів електронних грошей	ПрАТ "Український процесінговий центр" , ТОВ "ЕЙСІ ДІСІ ПРОЦЕССІНГ", ТОВ "ТАС ЛІНК"

Джерело: на основі [44]

Такий розподіл має на меті встановлення посиленого контролю над ключовими суб'єктами оверсайту, які складають значну частку платіжного ринку України. Ця інформація служить Національному банку для визначення об'єктів, що потребують оцінки та для планування виїзних моніторингів.

Таким чином, можна підсумувати, що платіжна система – це комплексне економіко-правове утворення, що об'єднує в собі відносини, структури, організації та технічні засоби, спрямовані на забезпечення безперешкодного руху грошових коштів в рамках визначеної території. Вона включає в себе інституціональні, інструментально-інфраструктурні та організаційно-правові компоненти, забезпечуючи надійну та безпечну передачу коштів між учасниками системи з врахуванням загальних вимог ефективності, стійкості, швидкості та доступності. Платіжна система дозволяє виконувати операції з переказу коштів та розрахунків, забезпечуючи виконання як публічних, так і приватних інтересів у сфері фінансових операцій.

Такий підхід до трактування створює комплексне розуміння платіжних систем, враховуючи їхню складність та важливість для фінансової інфраструктури, що допомагає уникнути недорозумінь та узагальнень у їх розумінні та регулюванні.

1.2. Структура платіжної системи

Платіжна система може включати широкий спектр економічних суб'єктів, таких як центральні банки, банки, небанківські установи та інші, які пропонують послуги в рамках певної платіжної системи, водночас займаючись іншою основною

діяльністю. Під час проведення оверсайту центральний банк бере на себе контроль за окремими суб'єктами платіжної системи, включаючи вилучення банків зі списку учасників, які ліквідуються, та проведення перевірок. Крім того, він регулює та сприяє розвитку платіжних систем в цілому, включаючи міжнародні системи, які діють у більш ніж одній країні. Вивчення платіжної системи має відбуватися на кількох рівнях: на мікрорівні, де досліджуються окремі суб'єкти системи, та на рівні окремих платіжних систем та їх взаємозв'язків. Спірність віднесення платіжної системи до категорій мікроекономічного рівня зумовлена тим, що вона перебуває поза межами цього рівня, але не досягає макроекономічного рівня економіки.

Структуру сучасного ринку платіжних систем зобразимо на рис.1.2.

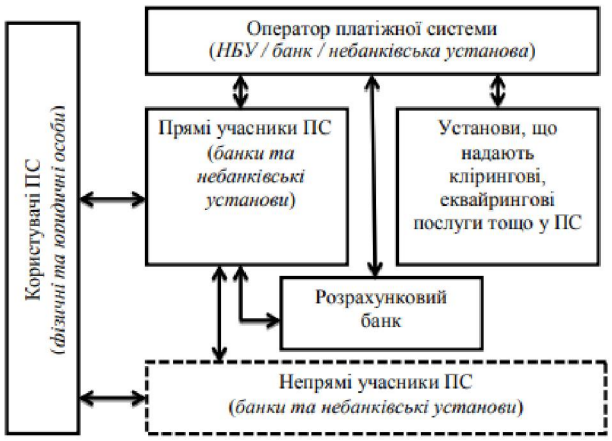

Рис. 1.2. Структура платіжної системи

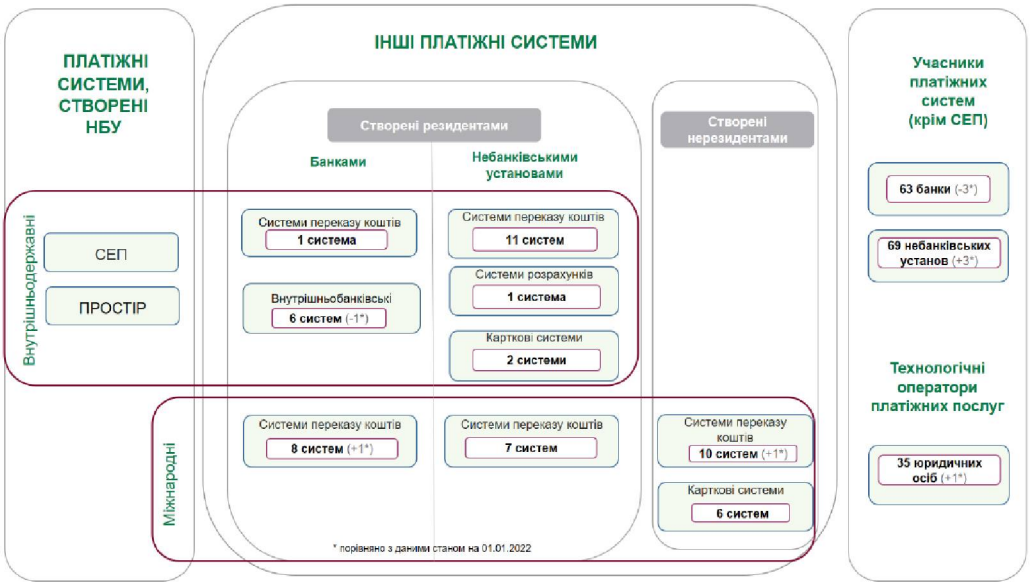

Рис.1.3. Ринок платіжних систем станом на 01 січня 2023 року

Об’єктами нагляду та контролю платіжної інфраструктури є:

– оператори платіжних систем;

– учасники платіжних систем;

– технологічні оператори платіжних послуг;

– розрахункові банки;

– надавачі платіжних послуг, включаючи використання платіжних інструментів, платіжних схем, електронних грошей та взаємодію з іншими учасниками ринку;

– емітенти електронних грошей у випуску та використанні електронних грошей. На початок 2023 року в Україні було зареєстровано 54 платіжні системи:

– Дві з них - державні.

– 36 створені резидентами (15 банками, 21 - небанківськими установами).

– 16 систем були створені нерезидентами. Також до кінця 2022 року в Україні було зареєстровано:

– 132 учасники платіжних систем, крім СЕП.

– 35 технологічних операторів платіжних послуг.

Відповідно до законодавства України, платіжні організації, учасники платіжних систем та оператори послуг платіжної інфраструктури мають право здійснювати свою діяльність у країні лише після проходження процедури реєстрації в Реєстрі платіжних систем. Законодавство надає визначення платіжної системи, яке в основному відповідає традиційному розумінню цього поняття. Однак аналіз діяльності платіжних систем, які зареєстровані Національним банком України, вказує на те, що певні суб'єкти, що створюють внутрішньобанківські платіжні системи без учасників, не збігаються з ознаками типової платіжної системи, як це традиційно розуміється в інших країнах. Ці системи, що функціонують в межах окремого банку і не мають зовнішніх учасників, в сутності не представляють системні ризики, не відповідають стандартам платіжних систем і ускладнюють застосування міжнародних стандартів до них.

У 2018 році на українському ринку з'явилася UnionPay International, міжнародна платіжна система, представлена компанією UnionPay International Co., Ltd. з Китайської Народної Республіки. Ця система продемонструвала себе як найбільша у світі за кількістю виданих платіжних карток. Крім цього, були зареєстровані ще одна нова міжнародна платіжна система та дві внутрішньодержавні системи, які розширили свій перелік послуг і розпочали свою міжнародну діяльність.

У 2019 році Система електронних платежів (СЕП НБУ) залишилася єдиною системно важливою платіжною системою в Україні. У категорію соціально важливих платіжних систем увійшли Поштовий переказ, FORPOST, MasterCard, Visa та Western Union – це п'ять платіжних систем. Ще шість систем увійшли до категорії важливих: ІнтерПейСервіс, City 24, Фінансовий світ, MoneyGram, INTELEXPRESS, RIA. Першою системою, яка пройшла оцінку Національним банком на відповідність міжнародним стандартам, була СЕП НБУ у 2015 році. Набуття популярності таких інноваційних сервісів, як Apple Pay та Google Pay, сприяє розвитку безконтактної платіжної інфраструктури. За даними на перше січня 2020 року, 89,4% пристроїв у торговельних мережах України підтримують можливість безконтактної оплати (або 253,5 тисячі пристроїв). Також важливо зазначити, що в Україні проводиться спільний оверсайт між центральним банком Бельгії та Національним банком України на базі відповідного меморандуму щодо платіжної системи MasterCard, через яку здійснюється близько 70% безготівкових карткових операцій в Україні.

Рис.1.4. Система електронних платежів

Система електронних платежів Національного банку України (СЕП НБУ) – це платіжна система, яка забезпечує проведення міжбанківських переказів через кореспондентські рахунки банків у Національному банку за допомогою електронних засобів для обробки, передачі та захисту інформації у файловому режимі. Ця система працює з використанням електронних розрахункових документів та технологічної інформації, може здійснювати перекази в реальному часі або через певний час. СЕП НБУ ґрунтується на новітніх технологіях та забезпечує швидкість, надійність та стійкість до непередбачених ситуацій, що відповідає потребам банківської системи України у електронних міжбанківських розрахунках.

Онлайн-режим означає, що реакція на початок трансакції практично миттєво відбувається для користувача, а результат її виконання стає невід'ємною частиною самої трансакції. У цьому режимі будь-які подальші дії, що не стосуються даної трансакції, відбуваються між ініціалізацією трансакції та отриманням результату. Інформація в онлайн-режимі надається лише у відповідь на запит учасника.

У режимі реального часу гроші негайно зараховуються на рахунок отримувача в той момент, коли платіж надходить від відправника до СЕП. Це ключова ознака платіжних систем класу RTGS за міжнародною класифікацією. Системи RTGS здійснюють розрахунки в реальному часі на валовій основі, що передбачає обробку кожного платежу окремо, без використання нетто-схем, що базуються на різниці між вхідними та вихідними грошовими потоками. Розрахунки в системах RTGS здійснюються через кореспондентські рахунки, відкриті учасникам системи в центральному банку.

Система електронних платежів є власністю Національного банку України та дозволяє здійснювати розрахунки між учасниками СЕП в національній валюті України та найбільш популярних іноземних валютах.

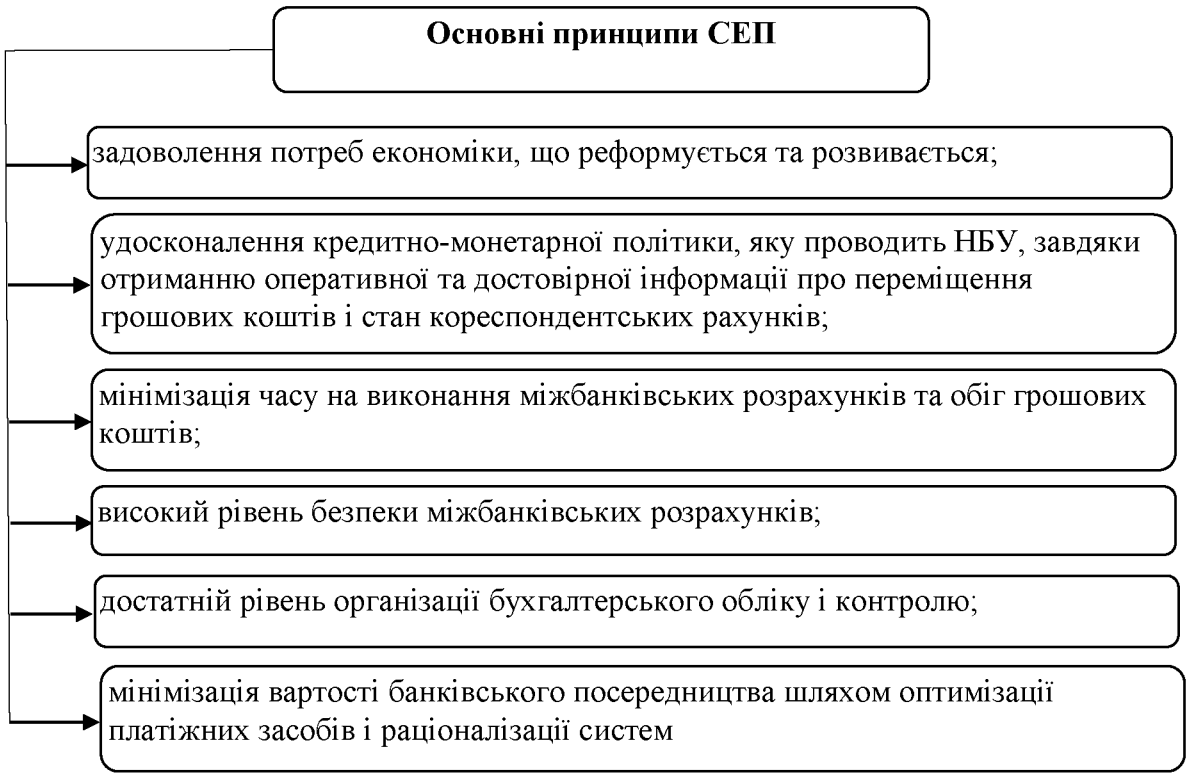

Рис. 1.5. Основні принципи СЕП

Джерело: на основі [50]

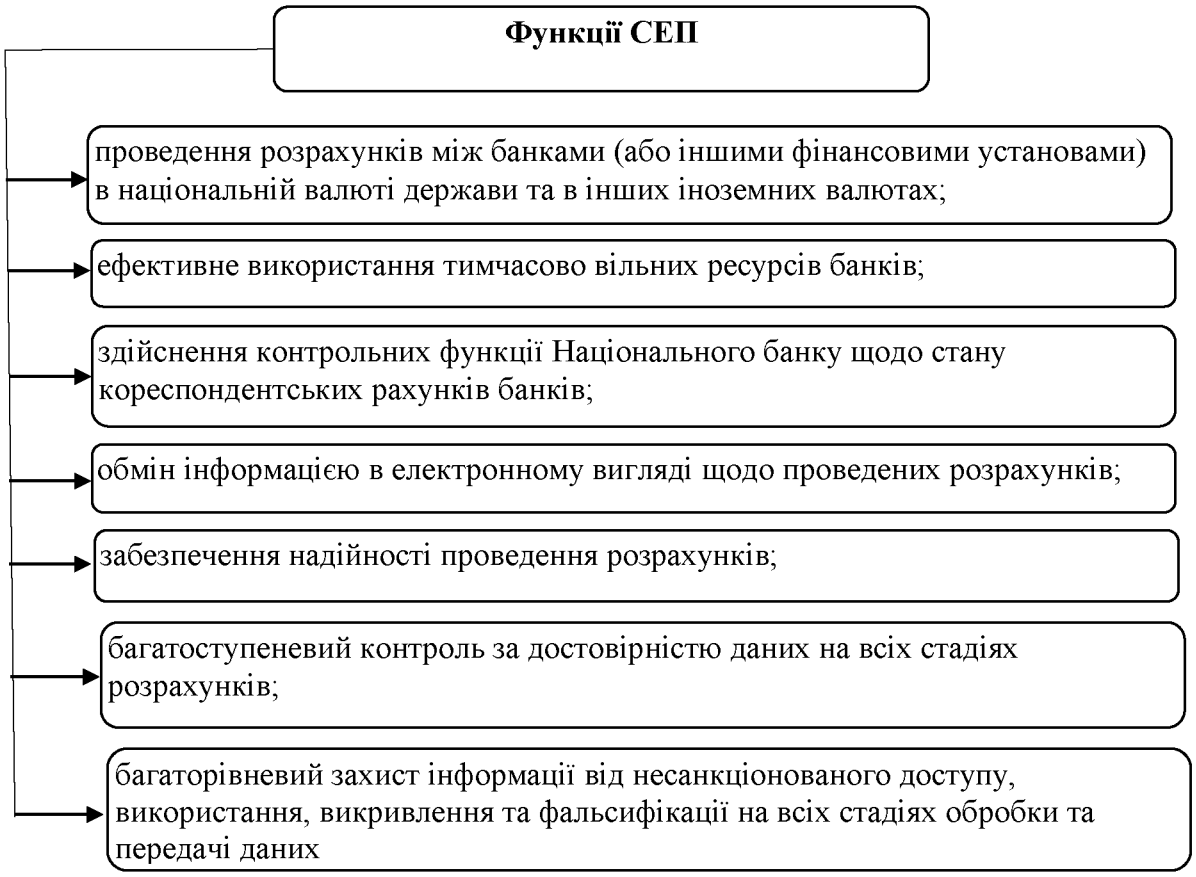

Рис.1.6. Функції СЕП

Джерело: на основі [51]

Таким чином, на українському ринку існує одна оптова платіжна система (СЕП НБУ) та значна кількість роздрібних платіжних систем. Їх характеристики включають:

1. Взаємопов'язаність між різними платіжними системами та їх елементами, що підвищує ризик поширення системних проблем при порушенні їх функціонування.

2. Велика концентрація на ринку платежів та переказів, здійснюваних через різні платіжні системи України, належать до платіжних організацій НБУ, небанківських установ, банків-резидентів та нерезидентів, що потребують уваги та посиленого оверсайту.

3. Зростання міжнародного впливу платіжних систем та переказів, що впливає на потребу у спільному оверсайті для більшої кількості міжнародних платіжних систем, за якими НБУ несе головну відповідальність.

Платіжна система охоплює різноманітні суб’єкти, від центральних банків до розрахункових банків, що спеціалізуються на наданні платіжних послуг, і ряду інших учасників, що працюють у рамках цієї інфраструктури.

Центральний банк відіграє ключову роль у контролі та нагляді за цією системою. Він не лише визначає правила та стандарти для функціонування платіжних систем, але й забезпечує регулярний огляд, перевірки та ліквідацію учасників, що втратили ліцензію чи припинили діяльність. Також центральний банк сприяє розвитку та регулюванню платіжних систем в цілому, включаючи міжнародні системи, що функціонують у декількох країнах.

Вивчення платіжної системи вимагає ретельного аналізу на різних рівнях. На мікрорівні, де досліджуються окремі суб'єкти системи, та на рівні окремих платіжних систем та їх взаємозв’язків. Це особливо важливо, оскільки платіжна система, хоча знаходиться поза межами мікроекономічного рівня, не досягає рівня макроекономіки.

Під час проведення оверсайту платіжних систем центральний банк враховує не лише внутрішні, а й міжнародні взаємозв’язки та вплив систем на глобальну фінансову інфраструктуру. Такий підхід дозволяє створювати ефективний контроль та забезпечувати стійкість систем в умовах постійних змін і викликів фінансових ринків.

Україна за останні роки значно розширила свою платіжну інфраструктуру, що включає 54 зареєстровані платіжні системи та мережу учасників та технологічних операторів. Цей розвиток потребує уважного оверсайту, оскільки він впливає на ефективність роботи системи, забезпечення безпеки та сприяє збалансованому функціонуванню фінансової інфраструктури країни.

1.3. Правовий статус платіжної системи в Україні та світі

Актуальний розвиток світу характеризується постійним поглибленням процесів інтеграції у політичній, економічній та культурній сферах у всіх країнах. Глобалізація, узагальнено кажучи, представляє собою

інтернаціоналізацію економік, вплив зовнішніх чинників на їхній розвиток та світову інтеграцію транснаціональних компаній та їхнього капіталу.

Економічна інтеграція призводить до змін в національних економічних системах через їхнє розширення та етапне об'єднання в унікальну метасистему всередині вже існуючих економічних, інтеграційних та міжнародних груп. Цей процес розглядається як етапне відтворення зони вільної торгівлі, створення спільного ринку і формування союзів у митній, політичній, валютній та економічній сферах.

У Європейському Союзі процеси економічної та валютної інтеграції відбувалися паралельно, оскільки спільний економічний простір з різними валютами не міг ефективно функціонувати. Європейська валютна система (ЄВС) виникла в результаті багаторічного процесу валютної та фінансової інтеграції, який почався після Другої світової війни, що став заключною стадією західноєвропейської інтеграції.

У світових тенденціях сьогодні виникають нові вимоги до існування та розвитку економіки, подальшої глобалізації та цифровізації, і великий акцент приділяється платіжним системам та їхньому розвитку. Від моменту отримання незалежності, Україна проявила зацікавленість у використанні європейського досвіду у платіжній сфері, де наразі існує спільне платіжне середовище.

Слід виділити Європейський Союз як відмінний приклад правового регулювання платіжних систем. Створення Єдиної зони платежів у євро (SEPA) в 2007 році відобразило етап уніфікації платіжних систем, спрямований на зменшення різниці між внутрішніми та зовнішніми платежами у євро, що в свою чергу мало прискорити обробку грошових операцій. Етап впровадження SEPA було завершено у 2014 році.

У Європейському Союзі після впровадження євро у безготівковому обігу в 1999 році та готівкових знаків у 2001 році відбувалося не лише зростання обсягів платежів і розрахунків, але й формування внутрішньосоюзних платіжних систем для велико- та роздрібних платежів і розрахунків. Ці системи

надавали сервіси з переказів та фінансових операцій між країнами Європейського Союзу та з іншими країнами.

Стійка та безпечна банківська платіжна інфраструктура не лише зменшує витрати на обмін товарів і послуг, а й підвищує надійність фінансового сектора, розширює можливості доступу до цих послуг. Оскільки банківські та небанківські платіжні системи набули значного значення, зростає потреба у їх регулюванні не лише центральними банками, а й спеціалізованими міжнародними організаціями. Збільшення кількості та обсягів фінансових розрахунків спричинило підвищення важливості платіжних систем.

У систему платежів зони євро входять платіжні системи країн, які використовують єдину європейську валюту як свою національну грошову одиницю. Початково вони розроблялися для використання в межах кожної окремої європейської країни та мали відмінності одна від одної, не відповідаючи вимогам при введенні єдиної валюти. Це викликало потребу у створенні необхідних умов та механізмів для безперешкодного та швидкого переміщення грошових коштів у Єврозоні.

Такі платіжні системи функціонують у найбільших європейських країнах (табл.1.2).

Таблиця 1.2

Основні платіжні системи найбільших країн Європи.

Назва, рік заснування	Країна	Характеристика
1	2	3
RTGS Plus, 1999-2001	Німеччина	Було ухвалене рішення щодо об'єднання в одну двох клірингових мереж Німеччини: системи електронного зв'язку RTG та Euro Access Frankfurt. Вона була спроєктована як інтегрована система RTGS, яка може ефективно управляти ліквідністю. Ця платіжна система, окрім того, є також складовою системи TARGET – загальноєвропейської клірингової платіжної системи
Paris Net Settlement (PNS), 1999	Франція	Замінила Systeme Net Protege (SNP), яка функціонувала з 1997 року. У цій системі валових розрахунків у режимі реального часу запроваджені механізми економії ліквідності, що характеризує їх як відкладені нетто-розрахунки. PNS належить до

Продовження таблиці 1.2

1	2	3
		гібридних платіжних систем. Із метою поповнення ліквідності грошей Центрального банку учасники PNS зобов'язані здійснювати переказ із розрахункового рахунку в PNS. Мінімальна сума цього початкового переказу становить 15 млн євро.
CHAPS (Clearing House Automated Payments System), 1984	Великобританія	Система CHAPS є розподіленою мережею, де електронні платіжні повідомлення передаються від члена системи розрахунків (відправника) до члена системи розрахунків (одержувача) без необхідності проходження через центральний пункт обробки платежів або Клірингову палату. Ця система призначена для швидких переказів великих платежів (від семи тисяч фунтів стерлінгів і більше) та проведення розрахунків між установами-учасниками протягом одного дня.

Кожна з цих систем відображає вагу платіжних систем для країн Європи, надаючи унікальні можливості та сприяючи швидкому та ефективному розрахунковому процесу в масштабах країни та міжнародно.

До впровадження євро й пізніше, з усі швидкішим розвитком технологій та наростанням цифрової економіки, фінансова структура Європейського Союзу зазнала значних змін. Система розрахунків TARGET, одна з найбільших у Євросоюзі, спроектована для операцій між комерційними та центральними банками, обробляючи великі суми платежів у євро. EURO1, що базується на платформі SWIFT, також дозволяє банкам у Європі проводити платежі й розрахунки протягом дня, остаточно здійснюючи розрахунки через рахунки у Європейському центральному банку. Обидві системи спрямовані на обробку великих за сумою та важливих платежів між європейськими банками, що мають зв'язки з Європейським Союзом.

Прийняття Директиви Європейського Парламенту і Ради № 2007/64/ЄС про платіжні послуги (внутрішній ринок) у 2007 році є значущим кроком у розвитку фінансового простору Євросоюзу, змінюючи принципи надання платіжних послуг, регулюючи нагляд та визначаючи спеціальні платіжні інструменти. Ця директива визначала, яким чином має здійснюватися нагляд, а

також встановлювала принципи надання платіжних послуг. Додатково, Директива Європейського Парламенту і Ради № 2009/110/ЄС, яка була прийнята в 2009 році, передбачала правила роботи з електронними грошима. Ця директива встановлювала пруденційний нагляд за діяльністю фінансових установ, що оперують електронними грошима, і встановлювала вимоги до них. Міжнародний номер банківського рахунку (IBAN) почав надаватися клієнтам банків після набуття чинності Директивою № 2007/64/ЄС про платіжні послуги у 2007 році. Це стало активним в 48 країнах світу з 2010 року.

На закінчення 2019 року Національний банк України впровадив міжнародний номер банківського рахунку (IBAN), обов'язковий для клієнтів українських банків при проведенні грошових переказів і розрахунків в національній і іноземній валюті. Цей IBAN зараз став зручним інструментом для швидкої ідентифікації платника та отримувача коштів, дозволяючи використовувати QR-код для зберігання інформації про міжнародний номер банківського рахунку. У випадку України IBAN складається з 29 символів, що включають цифри та літери, і містить код країни, контрольну суму, банківський код та номер рахунку.

Для вдосконалення платіжних послуг та захисту користувачів, Європейський Парламент ухвалив у 2015 році Другу Платіжну Директиву (PSD2), що набрала чинності в ЄС у 2018 році. Цей законопроект спрямований на розвиток конкурентного середовища та інновацій у платіжній сфері.

Документ розглядає різні організації у сфері платежів: кредитні установи, що обслуговують платіжні облікові записи клієнтів (ASPSP); платіжні організації, які надають інформацію про рахунки (AISP); організації, що стимулюють онлайн-платежі (PISP); і клієнтів платіжних сервісів. PSD2 внесла зміни, спрямовані на підвищення рівня безпеки користувачів під час здійснення платежів. Документ також використовує правила забезпечення технологій SEPA Credit Transfer (засновані на протоколі XML) та правила обміну повідомленнями ISO 20022.

Рис. 1.7. Основні положення Другої Платіжної Директиви

Останні роки в Європі принесли значне зростання безготівкових розрахунків, як за кількістю, так і за сумами, завдяки стрімкому розвитку Інтернет-послуг. Цей розвиток призвів до появи різних способів безготівкових платежів, які відповідають потребам користувачів. Наприклад, більшість безготівкових операцій здійснюється за допомогою платіжних карток.

Україна, порівняно з розвинутими країнами ЄС, наразі тільки починає активно використовувати безготівкові платежі, особливо серед молоді та великих міст. Втім, війна у країні перешкоджає Національному банку України у впровадженні законодавчих змін у сфері платежів. Швидке впровадження нормативно-правової бази для Другої Платіжної Директиви та популяризація мобільних платежів можуть сприяти широкому використанню безготівкових платежів серед населення.

Безготівкові операції найактивніше проводить Велика Британія, завдяки популярності системи Paym, спеціально розробленої для смартфонів. Ця система випередила такі відомі платіжні сервіси, як Apple Pay і Google Wallet.

У законодавстві численних зарубіжних країн, таких як США, Велика Британія, Німеччина, Франція, Польща, Японія, Білорусь, Грузія, Молдова, Казахстан та інші, враховуються рекомендації Комітету платіжних та розрахункових систем Банку міжнародних розрахунків. Ці рекомендації спрямовані на організацію, функціонування та розвиток національних платіжних систем кожної держави, визначаючи чітку структуру платіжних систем кожної країни з урахуванням їх складових, які є характерними для кожної з них.

Згідно із чинним законодавством деяких іноземних країн, таких як Молдова, а також відповідно до міжнародного підходу (загальні вказівки щодо розвитку національних платіжних систем Банку міжнародних розрахунків), національна платіжна система країни ідентифікується як однакове поняття з платіжною системою країни. На нашу думку, ці терміни не є повністю синонімічними, оскільки їх правовий характер відрізняється один від одного. Хоча вони мають взаємозв'язок через те, що національна платіжна система, яка часто представлена платіжними системами центрального банку, є неодмінною складовою платіжної системи кожної країни.

Стратегія розвитку національної платіжної системи Молдови, яка була схвалена Правлінням Національного банку Республіки Молдова від 19.12.2002 № 326 [20], визначає платіжну систему країни як її національну платіжну систему. Вона складається з таких компонентів: система термінових та великих платежів (зазвичай, це система RTGS – Real-Time Gross Settlement, яка використовується центральним банком), система роздрібних платежів (це DNS - Deferred Net Settlement, що оперує на кліринговій основі), платіжні системи карток та операцій з цінними паперами.

На сайті Національного банку Молдови надається інформація про основні елементи національної платіжної системи Республіки Молдова, які включають: автоматизовану систему міжбанківських платежів, систему розрахунків цінних паперів, платіжні інструменти та системи дистанційного банківського обслуговування [18].

Для повного юридичного визначення національної платіжної системи в Україні потрібно ретельно дослідити правове регулювання національних платіжних систем Національного банку України, порівняти їх з функціонуванням національних карткових та міжбанківських платіжних систем у різних країнах світу та міжнародними платіжними системами. Зокрема, варто відзначити, що національні платіжні системи в деяких іноземних країнах розвинулися в міжнародні, які забезпечують платежі як у власній країні, так і поза її межами. Наприклад, системи UnionPay International (UPI) в Китаї, Japan

Credit Bureau (JCB) в Японії, а також Single Euro Payments Area (SEPA) в Європейському Союзі.

Згідно зі статтею 11 Закону України "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні" [45], Національний банк України має право створювати міжбанківські розрахункові системи, системи роздрібних платежів та інші види платіжних систем для забезпечення їх безперервного, надійного та ефективного функціонування та розвитку.

Згідно з пунктом 11.5 статті 11 Закону України "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні", порядок операцій та функціонування платіжних систем, створених Національним банком України, включаючи прийняття чи виключення учасників, перекази через ці системи та інші пов'язані питання, регулюються НБУ через його нормативно-правові акти та методичну, нормативно-технологічну документацію.

Національний банк України виступає як розрахунковий банк та організатор платіжних систем, які він створив. Відносини між цією організацією та учасниками цих платіжних систем регулюються договорами, згідно з пунктом 11.3 статті 11 Закону. Управління діяльністю платіжної організації здійснюється Радою Платіжної організації відповідних систем.

Платіжні системи, такі як ПРОСТІР та СЕП, мають схожі організаційні структури. Кожна національна платіжна система включає платіжну організацію, учасників, розрахунковий банк та операторів платіжної інфраструктури. Для здійснення операцій та обробки платіжних документів у ПРОСТІР спеціально передбачено програмно-технічний комплекс, включаючи Центральний маршрутизатор та розрахунково-кліринговий центр. У СЕП функції ЦО СЕП виконує Департамент інформаційних технологій НБУ.

Правове регулювання державних платіжних систем Національного банку України, включаючи функціонування Платіжної організації конкретної національної платіжної системи, учасників, а також користувачів/торговців ПРОСТІР, відбувається через Правила, нормативно-правові акти НБУ, технічну документацію НБУ та відповідні закони України (наприклад, «Про

Національний банк України», «Про банки і банківську діяльність», «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні»). Ці правила є обов'язковими для всіх учасників платіжних систем і користувачів/торговців ПРОСТІР.

Взаємовідносини між Платіжною організацією, учасниками державних платіжних систем та користувачами ПРОСТІР регулюються договорами, що повинні відповідати встановленим Правилам, технічній документації національних платіжних систем, нормативно-правовим актам НБУ та законодавству України.

В Україні національна карткова платіжна система ПРОСТІР використовується для проведення розрахунків за товари та послуги, отримання готівки та інших операцій у національній валюті за допомогою електронних платіжних засобів, таких як платіжні картки з магнітною смугою або чипом, віртуальні платіжні картки, мобільні платіжні інструменти та інше.

Наприклад, у Франції є «Cartes Bancaires» (CB), у Німеччині – «GeldKarte», у Бельгії – «Bancotact», у Португалії – «Multibanko», у Китаї діє «China UnionPay» (CUP), в Індії – «RuPay», у Білорусі – «БілКарт», у Росії – «Мир», та інші.

China UnionPay (CUP), національна платіжна система Китаю, відображає приклад успішної, стійкої та безпечної системи. Заснована у 2002 році за підтримки Народного банку Китаю, її акціонерами є близько 80 фінансових установ. Основні банки країни володіють основним пакетом акцій компанії CUP. Крім того, існує дочірня компанія - UnionPay International (UPI), яка спрямована на глобальний бізнес UnionPay. UPI має партнерство з понад 2000 фінансових установ по всьому світу і дозволяє використовувати картки для оплати та зняття готівки в 174 країнах. Карти UnionPay емітуються в 52 країнах.

UnionPay, єдиний у світі фінансовий холдинг, має право обробляти внутрішні транзакції в Китаї. У минулому його вважали монополістичним на ринку, але в 2012 році Світова Організація Торгівлі визнала це дискримінаційним для іноземних постачальників послуг платіжних систем, таких як Master Card і Visa.

У 2018 році ситуація у Індії з платіжною системою RuPay нагадувала ту, яка виникла щодо цієї системи в 2012 році. Центральний банк Індії (NPCI) запровадив RuPay, що спровокувало втручання представників MasterCard через Управління торгового представництва США в Індії. Вони намагались зупинити поширення індійської системи, як це обмежує доступ американських компаній до ринку. У 2014 році уряд Індії запустив програму фінансової інклюзії, пропонуючи всім, хто відкривав банківські рахунки, картки RuPay, а не MasterCard чи Visa.

Підтримка державних платіжних систем допомагає реалізувати економічну та фінансову політику держави та зменшити витрати на обслуговування у міжнародних платіжних системах. Але обмеження доступу для інших постачальників платіжних послуг порушує міжнародні стандарти та принципи фінансового сектору.

Японія також показує успішний шлях розвитку своєї платіжної системи, Japan Credit Bureau (JCB), яка виросла з національної до міжнародної системи. Картки JCB активно використовуються в 190 країнах, а емітуються в 23 країнах.

Така трансформація національних систем Китаю та Японії в міжнародні альтернативи MasterCard і Visa збільшує їхні можливості для транскордонних платежів та зменшує витрати учасників системи на комісії та розрахунки. В умовах глобалізації важливо, щоб платіжні системи швидко та ефективно забезпечували міжнародний переказ коштів.

Світовий досвід показує, що великі суми платежів переважно виконуються через міжбанківські розрахунки. Такі оптові платіжні системи, контрольовані центральними банками та регульовані законодавством, використовують системи валових розрахунків RTGS. Це допомагає підвищити ефективність фінансових ринків та конкурентоспроможність національної економіки у глобальних умовах, сприяючи залученню інвестицій [58, с. 34].

Сучасні національні платіжні системи для міжбанківських розрахунків обробляють платежі протягом одного робочого дня. Наприклад, система

переказу грошових коштів і цінних паперів Федеральної резервної системи США (FEDWIRE) [72], Швейцарська міжбанківська клірингова система (SIC) [71], система чистих розрахунків банку Японії (BOJ-NET) та інші національні системи служать відмінними прикладами цього підходу. Більшість країн мають тільки одну оптову платіжну систему, тому вони не конкурують між собою. У деяких країнах для міжбанківських розрахунків використовуються системи нетто-розрахунків, де розрахунки відбуваються через клірингові установи з певною періодичністю. Наприклад, у США такою системою є міжбанківська клірингова система (CHIPS), де остаточний розрахунок відбувається за американською системою "FEDWIRE", а в Великій Британії – автоматизована система клірингових розрахунків (CHAPS) [65], де платежі врегульовуються через двосторонній або багатосторонній кліринг. У Японії національна міжбанківська платіжна система "BOJ-NET" пропонує розрахунки у двох режимах: і валових, і чистих розрахунків.

SWIFT – безпечна мережа, що дозволяє більш ніж 10 000 фінансовим установам у 212 країнах світу обмінюватись інформацією про фінансові операції. Компанію "SWIFT" володіють та контролюють її акціонери (близько 3500 фірм з усього світу), відповідно до законодавства Бельгії [71]. Цей стратегічний постачальник міжнародних фінансових повідомлень для світової фінансової індустрії підпорядковується центральним банкам країн G-10 та європейському Центробанку [26].

До 70-х років XX століття розрахунки в міжнародній торгівлі проводилися за допомогою технології Telex. У 1973 році 239 банків з 15 країн утворили Міжнародну систему передачі фінансової інформації "SWIFT" [70].

SWIFT пересилає платіжні документи на валовій основі і служить міжнародною мережею зв'язку між банками, а не клірингловою платіжною системою. Кожен банк у системі має свій унікальний SWIFT-код, що стандартизується SWIFT у вигляді IBAN-кодів та BIC-кодів. Щорічно через SWIFT проходить транзакцій на $6 трлн (1,8 млрд повідомлень), включаючи грошові перекази, міжбанківські платежі та оборот цінних паперів [26].

Національна платіжна система важлива для сприяння фінансовим операціям у державі, включаючи управління грошово-кредитною політикою, бюджетно-податкові процеси, валютні операції та соціальні завдання держави. У світі існує багато різних національних платіжних систем, які відрізняються за інфраструктурою, рівнем послуг та інтеграцією. Ці різниці можуть створювати перешкоди для транскордонних платежів через несумісність правил, технічних інтерфейсів тощо. Тому виникає потреба в уніфікації національних платіжних систем на інноваційному рівні, щоб ліквідувати різницю між національними та міжнародними системами, сприяючи розвитку економічних відносин між країнами.

Сучасна адаптація міжнародних стандартів у внутрішніх платіжних системах України, разом з використанням передових технологій, сприяє їхній інтеграції в загальноєвропейський платіжний простір (SEPA) та узгодженню зі світовим платіжним середовищем.

На сьогодні можна визначити правове статус національної платіжної системи в Україні. Це внутрішня платіжна система, створена Національним банком України згідно з національним законодавством для проведення міжбанківських розрахунків, роздрібних платежів або розрахунків цінними паперами в національній валюті в Україні та взаємодіє з платіжними системами інших країн.

Україна має дві діючі національні платіжні системи в сучасному платіжному просторі: 1) Система електронних платежів Національного банку України (СЕП) як міжбанківська платіжна система; 2) Національна платіжна система “Український платіжний простір” (ПРОСТІР) як роздрібна платіжна система з використанням різних платіжних інструментів, включаючи платіжні картки та електронні гроші.

Майбутній запуск проекту ко-брендингової картки ПРОСТІР з UnionPay International відкриє можливості для транскордонних платежів. Національна платіжна система повинна забезпечувати грошовий обіг в межах країни та співпрацювати з платіжними системами інших країн.

Висновки до 1-го розділу

На основі проведеного аналізу теоретичних аспектів платіжної системи, ми дійшли наступних висновків:

1. Розглянувши наукові підходи до поняття “платіжна система”, можна виділити три групи складових. Перший – це інституціональний рівень, що об'єднує організації, учасників та операторів. Другий компонент – інструментально-інфраструктурний, включаючи різні платіжні інструменти та технології для розрахунків. Третя складова –організаційно-правовий рівень, який охоплює законодавство та стандарти. Вони взаємопов'язані та спільно забезпечують ефективний рух коштів, але різні країни акцентують увагу на різних рівнях цієї системи.

Щодо платіжних систем загалом, вони є складними економіко-правовими утвореннями, що забезпечують безперешкодні фінансові трансакції. Вони об'єднують відносини, структури та технічні засоби для надійних та безпечних платежів між учасниками системи. Такий підхід до розгляду платіжних систем допомагає розуміти їхню складність та важливість для фінансової інфраструктури та сприяє їхньому більш чіткому регулюванню.

2. У результаті аналізу структури платіжної системи виділяються основні компоненти, що включають різноманітні суб'єкти, такі як центральні банки, банки, небанківські установи та інші учасники, які активно використовують платіжні послуги. Проведення оверсайту центральним банком спрямоване на контроль за окремими суб'єктами платіжної системи, включаючи їхню ліквідацію та проведення перевірок. Крім цього, центральний банк регулює та сприяє розвитку платіжних систем загалом, включаючи міжнародні системи, які охоплюють декілька країн. Дослідження платіжних систем проводиться на різних рівнях - від окремих суб’єктів до рівня платіжних систем та їх взаємозв'язків. Структура ринку платіжних систем відображає різноманітність та складність цих систем у контексті різних суб'єктів та компонентів, що їх складають.

3. Оцінюючи роль національної платіжної системи, відзначається, що вона створює сприятливі умови для проведення платіжних операцій у різних галузях господарства та допомагає в реалізації ключових політичних напрямків. Однак відмінності між національними платіжними системами різних країн можуть створювати перешкоди для транскордонних платежів через відмінності у стандартах та інфраструктурі. Тому, інтеграція національних систем на інноваційному рівні є важливою для усунення цих перешкод та уніфікації міжнародних платіжних систем. В Україні існують дві національні платіжні системи, які взаємодіють з іншими системами держав та мають потенціал для розвитку та покращення функціональності, зокрема завдяки майбутнім інноваційним проектам, таким як ко-бейджингова карта та співпраця з UnionPay International.

РОЗДІЛ 2
СУЧАСНИЙ СТАН І ПРОБЛЕМИ ПЛАТІЖНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

2.1. Показники діяльності платіжної інфраструктури в Україні

Єдиною системно важливою платіжною системою в Україні залишається СЕП.

Системна важливість СЕП зумовлена тим, що вона забезпечує:

– здійснення 98% міжбанківських платежів у державі;

– здійснення операцій за правочинами з державними цінними паперами на відкритому ринку;

– урегулювання зобов'язань учасників, які виникають в інших платіжних системах.

Важливими платіжними системами в Україні визнано "MasterCard", "Visa", "NovaPay", "Фінансовий світ" та "Поштовий переказ" (Табл. 2).

Таблиця 2.1

Важливі платіжні системи в Україні

Найменування платіжної системи та її оператора	Частка обсягів операцій платіжної системи	
	від загальної суми (150 млрд дол. США5) платіжних операцій виконаних на території України платіжними системами, що здійснюють емісію ЕПЗ	від загальної суми (12,12 млрд дол. США5) платіжних операцій, виконаних у межах України, в Україну та за її межі6 платіжними системами, створеними резидентами та нерезидентами (крім системи міжбанківських розрахунків та платіжних систем, що здійснюють емісію ЕПЗ
1	2	3
"MasterCard" MasterCard International Incorporated США	54,66% (82 млрд дол. США)	
"Visa" Visa International Service Association США	44,86% (67,3 млрд дол. США)	

Продовження таблиці 2.1

1	2	3
“NovaPay” ТОВ “НоваПей”		34,94 % (4,235 млрд дол. США, з них 99,99% платіжних операцій у межах України)
“Фінансовий світ” ТОВ “Українська платіжна система”		10,66% (1,292 млрд дол. США платіжних операцій у межах України)
“Поштовий переказ” АТ “Укрпошта”		10,31% (1,249 млрд дол. США платіжних операцій у межах України)

У 2022 році, керуючись статтею 82 Закону про платіжні послуги, Національний банк уперше в Положенні про оверсайт № 187 установив порядок та критерії визначення важливих учасників системно важливих та важливих платіжних систем. За результатами діяльності 2022 року важливими учасниками платіжних систем визнано АТ КБ “ПриватБанк”, ТОВ “Контрактовий дім” та ТОВ “Універсальні платіжні рішення” (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Важливі учасники платіжних систем

Найменування учасника	Найменування платіжної системи	Частка обсягів платіжних операцій	
		від загальної кількості5 платіжних операцій, виконаних учасником у межах платіжної системи	від загальної суми5 платіжних операцій, виконаних учасником у межах платіжної системи
АТ КБ “ПриватБанк”	СЕП	29,06% (105 млн шт. від 362,7 млн.шт.)	8,08% (323 млрд дол. США від 4 002 млрд дол. США)
	“MasterCard”	62,92% (1 990 млн шт. від 3 163 млн шт.)	60,23% (49,4 млрд дол. США від 82 млрд дол. США)
	“Visa”	67,25% (1 803 млн шт. від 2 681 млн шт.)	69,47% (46,75 млрд дол. США від 67,3 млрд дол. США)
ТОВ “ФК “КОНТРАКТОВИЙ ДІМ”	“Фінансовий світ”	68,62% (63,8 млн шт. від 92,9 млн шт.)	71,75% (0,98 млрд дол. США від 1,292 млрд дол. США)
ТОВ “УНІВЕРСАЛЬНІ ПЛАТІЖНІ РІШЕННЯ”	“Фінансовий світ”	27,69% (25,7 млн шт. від 92,9 млн шт.)	17,06% (0,22 млрд дол. США від 1,292 млрд дол. США)

Перелік важливих технологічних операторів платіжних послуг порівняно з 2021 роком не зазнав змін (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Важливі технологічні оператори платіжних послуг

Найменування ТОПП	Частка обсягів операцій, оброблених ТОПП	
	від загальної кількості (3,59 млрд шт.7) операцій, оброблених ТОПП	від загальної суми (105,8 млрд дол. США7) операцій, оброблених ТОПП
ПрАТ "Український процесінговий центр"	42% (1,49 млрд шт.)	40% (42,47 млрд дол. США)
ТОВ "ЕЙСІ ДІСІ ПРОЦЕССІНГ"	37% (1,31 млрд шт.)	28% (29,4 млрд дол. США)
ТОВ "ТАС ЛІНК"	9,5% (0,34 млрд шт.)	17% (18 млрд дол. США)

Всі підприємства, що вважаються Національним банком важливими об'єктами оверсайту, повинні дотримуватися вимог, визначених у Положенні про оверсайт № 187. Системно важливі та важливі платіжні системи, що були створені в межах країни, зобов'язані приймати заходи для управління операційними ризиками та гарантувати неперервну діяльність.

Ці підприємства повинні розробити та впровадити плани невідкладних дій для протидії можливим загрозам, які можуть ускладнити їхню діяльність. Ці плани мають включати стратегії відновлення роботи, особливості проведення операцій у виняткових обставинах, інструкції для персоналу в разі невідкладних ситуацій та регулярне оновлення технічних засобів і процедур.

Для системно важливих платіжних систем, розроблених в межах країни, встановлено додаткові вимоги, які включають забезпечення відновлення обслуговування в надзвичайних умовах не нижче планових показників, визначених у документах платіжної системи, надання розрахунків у режимі реального часу або завершення операцій протягом робочого дня та забезпечення наявності альтернативної робочої площини та інші важливі аспекти.

Платіжні системи, створені за межами країни, також повинні приймати заходи для мінімізації та усунення наслідків ризиків, що виникають у їхній

діяльності, та забезпечувати своєчасні розрахунки для зменшення впливу цих ризиків на систему.

В 2022 році в Україні фактично здійснювали діяльність такі платіжні системи:

– СЕП;

– карткові платіжні системи (MasterCard, Visa, ПРОСТІР та інші);

– системи переказу коштів, серед яких: 7 – систем, створених банками; 18 – систем, створених небанківськими установами; 4 – внутрішньобанківських систем; 8 – систем, створених нерезидентами.

Найбільшу суму платежів і переказів у межах України протягом травня – грудня 2022 року8 здійснено в СЕП – 107,0 трлн грн, або 95,7% усіх платежів та переказів у межах України. Водночас найбільшу кількість платежів та переказів здійснено в карткових платіжних системах (5,1 млрд шт., або 88,2%).

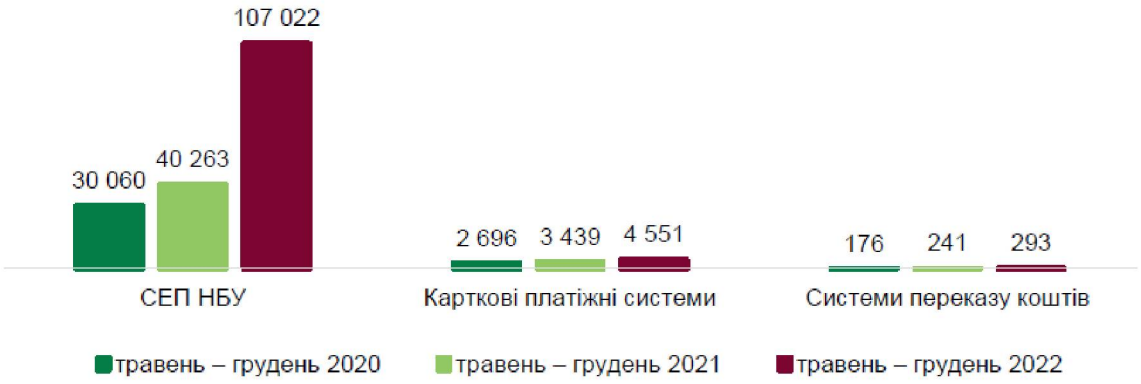

Рис. 2.1. Сума платежів і переказів у межах України9, млрд грн

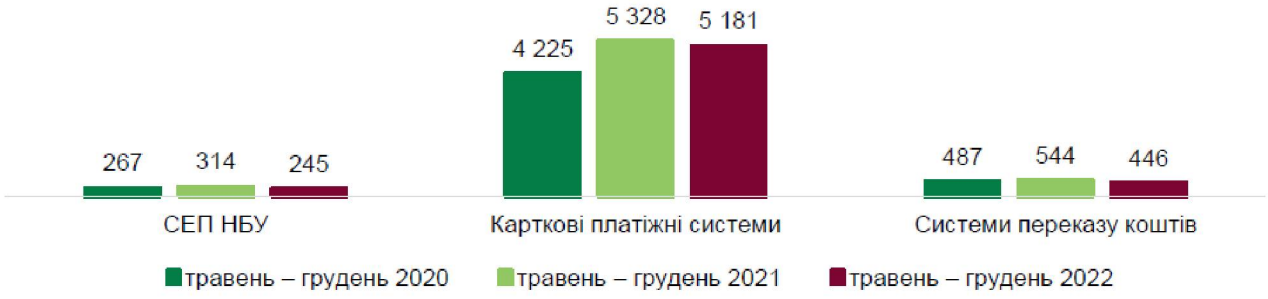

Рис. 2.2. Кількість платежів і переказів у межах України, млн шт.

СЕП належить до системи валових розрахунків у режимі реального часу (за міжнародною класифікацією – RTGS10) та дає змогу відправляти платежі в одному з двох режимів: реального часу і файловому.

У 2022 році СЕП оброблено 362,7 млн початкових платежів на суму 133,5 трлн грн. У 2022 році порівняно з 2021 роком кількість платежів, оброблених у СЕП, зменшилася на 19%, водночас їх сума зросла на 133%. Загалом у СЕП у 2022 році щодобово в середньому оброблялося 1,4 млн платежів на суму 515,3 млрд грн.

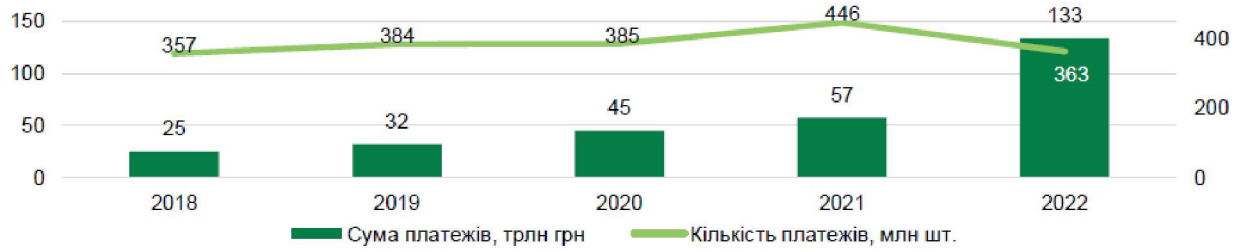

Рис.2.3. Загальний обсяг платежів, оброблених у СЕП у 2018 – 2022 роках

Національний банк виконує моніторинг Системи електронних платежів (СЕП) за різноманітними кількісними та якісними показниками, такими як ефективність та результативність платіжної системи, рівень ризиків та інші аспекти. Наприклад, коефіцієнт обігу коштів, що відображає, скільки разів одна гривня використовується учасниками СЕП протягом певного часу, у 2022 році склав 6,64. Це майже в 2,5 рази більше, ніж у 2021 році (де коефіцієнт становив 2,76). Пікові значення коефіцієнта спостерігалися у листопаді (9,21) та грудні (9,94) 2022 року. Натомість найнижче значення коефіцієнта обороту відбулося у лютому 2022 року (2,98).

Рис.2.4. Динаміка зміни коефіцієнта обігу коштів у СЕП у 2022 році

Показник рівня сервісу за часом оброблення операцій у платіжній системі застосовується для аналізу розподілу операцій, оброблених у платіжній системі, з різною тривалістю оброблення, передбачених у платіжній системі. У 2022 році найбільша кількість платежів у СЕП оброблялися від 5 до 20 хвилин (80,8% від усіх платежів). Водночас 67,0% від усіх платежів за сумою оброблялися до однієї хвилини.

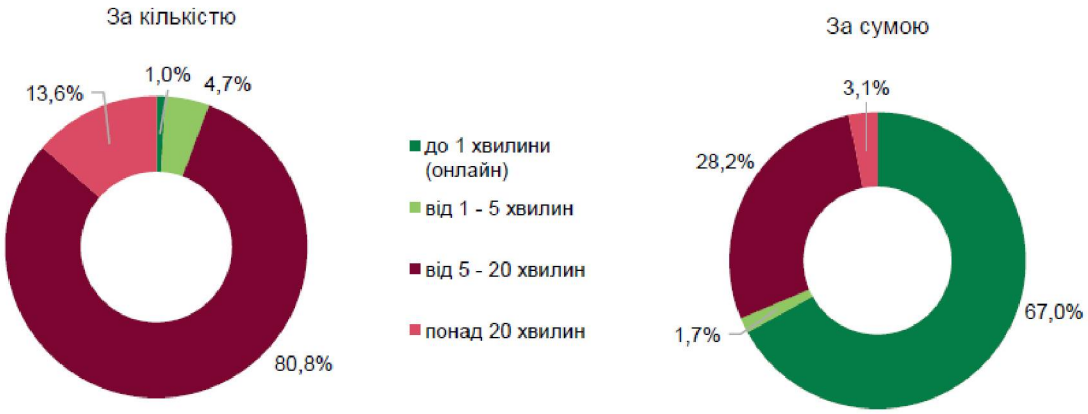

Рис 2.5. Розподіл операцій за часом обробки у 2022 році,%

У березні-травні 2022 року спостерігалося певне зменшення питомої ваги кількості платежів, оброблених до однієї хвилини, з 1,9% у лютому до 0,5% у травні. Протягом червня-серпня цей показник поступово збільшився до 1,1% і протягом наступних місяців до кінці року залишався майже без змін. Питома вага суми платежів, оброблених до однієї хвилини, після значного зростання в березні протягом наступних місяців коливалася несуттєво.

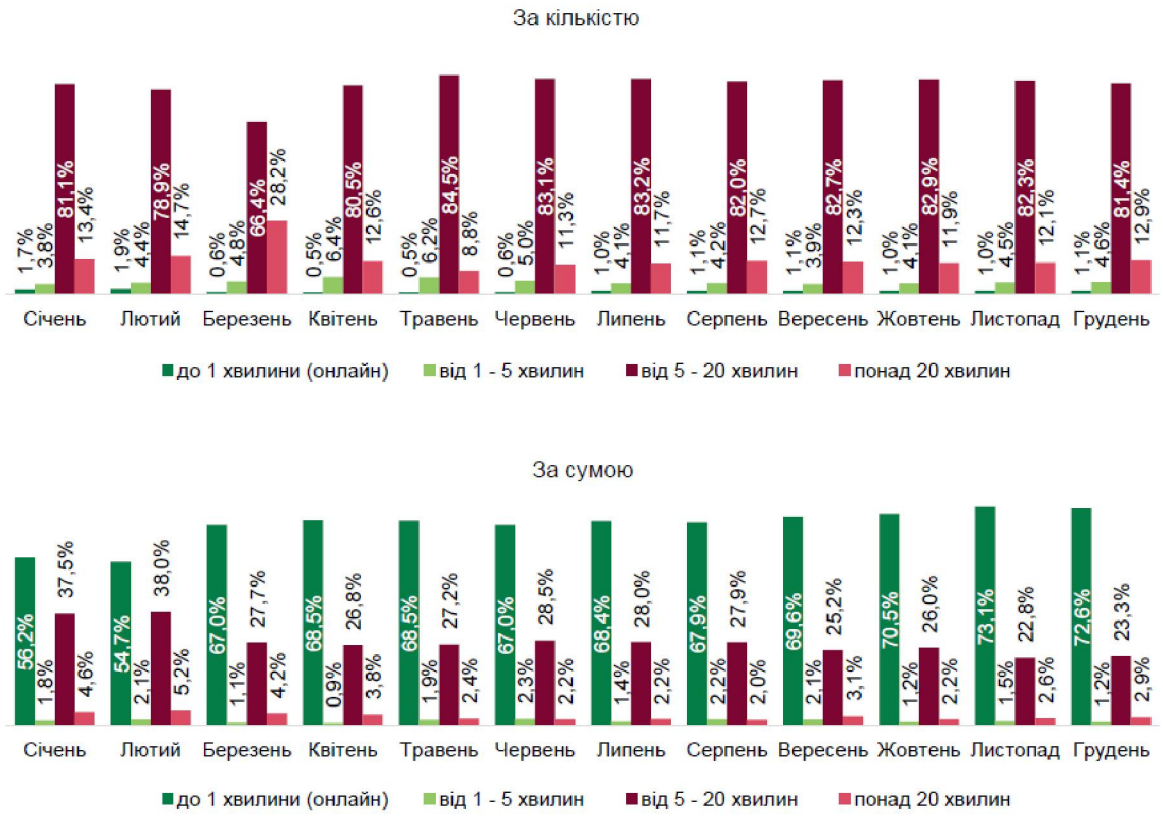

Рис. 2.6. Динаміка зміни частки операцій за часом оброблення у 2022 році

Найбільша завантаженість СЕП за кількістю платежів у 2022 році спостерігалася з 12.00 до 16.00. Так, у цей часовий інтервал оброблялося 37,4% кількості усіх платежів у СЕП. Водночас найбільше платежів за сумою оброблялося в часові інтервали з 08.00 до 12.00 (45,0% від суми) та з 16.00 до 20.00 (41,7% від суми).

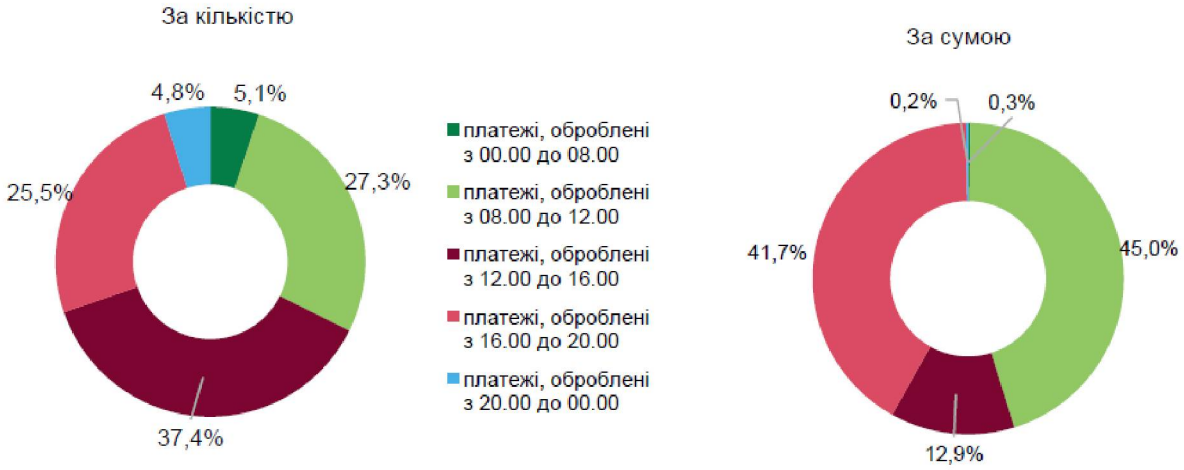

Рис. 2.7. Завантаженість СЕП у визначені часові інтервали у 2022 році,%

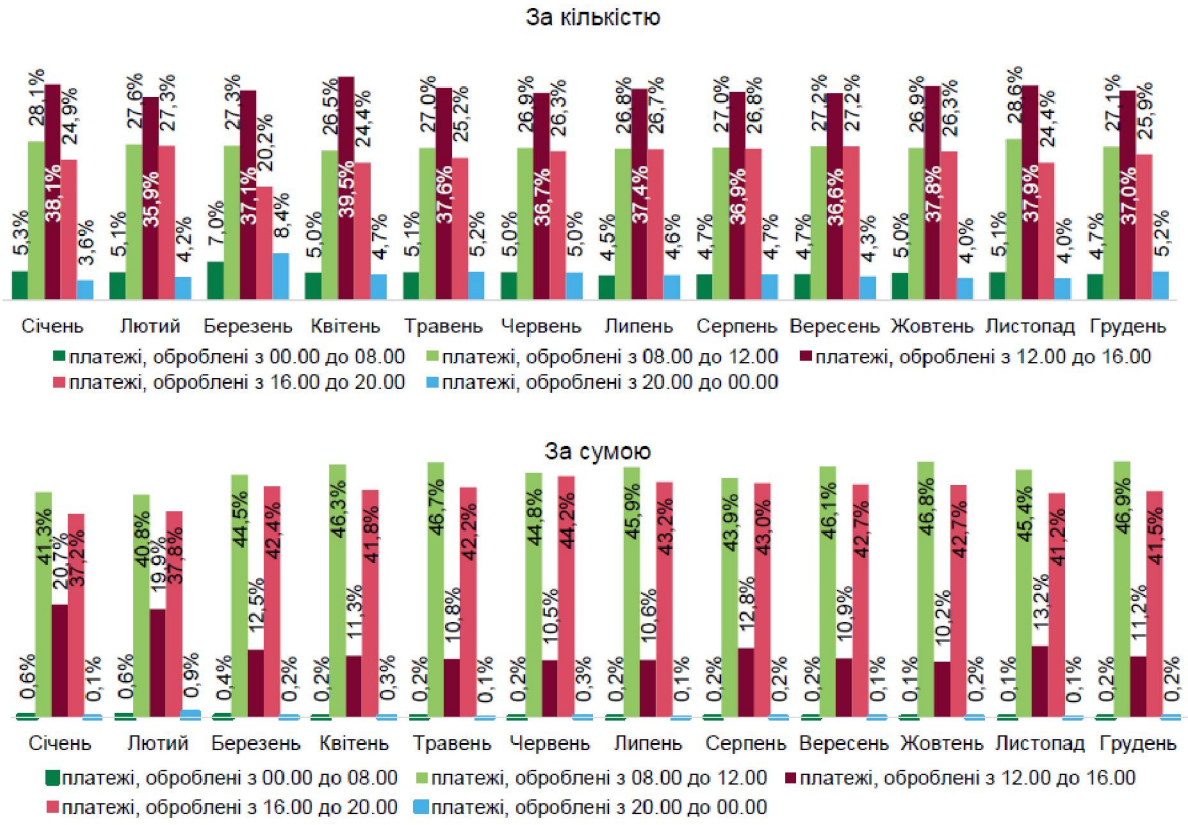

Рис. 2.8. Динаміка зміни завантаженості СЕП у визначені часові інтервали у 2022 році, %

Аналіз “пікових годин” відображає ступінь рівномірності розподілу розрахунків протягом дня та виявляє певні години, на які має бути зосереджена увага, для уникнення операційного ризику. Найбільша кількість платежів, яка оброблена в СЕП за один день, становить 4,12 млн шт. (01 березня 2022 року – “піковий день” за кількістю платежів), найбільша сума – 1 118,58 млрд грн (28 грудня 2022 року – “піковий день” за сумою платежів). Найменша кількість платежів за один день оброблено 12 березня 2022 року – 0,30 млн платежів, а сума – 24 лютого 2022 року (оброблено платежів на суму 184,20 млрд грн).

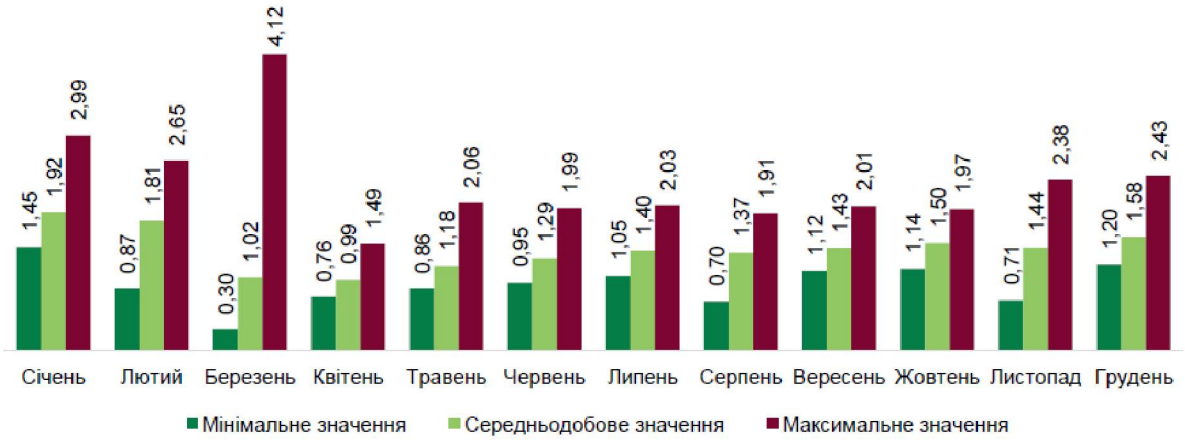

Рис. 2.9. Кількість оброблених платежів у СЕП у “пікові дні”, млн шт.

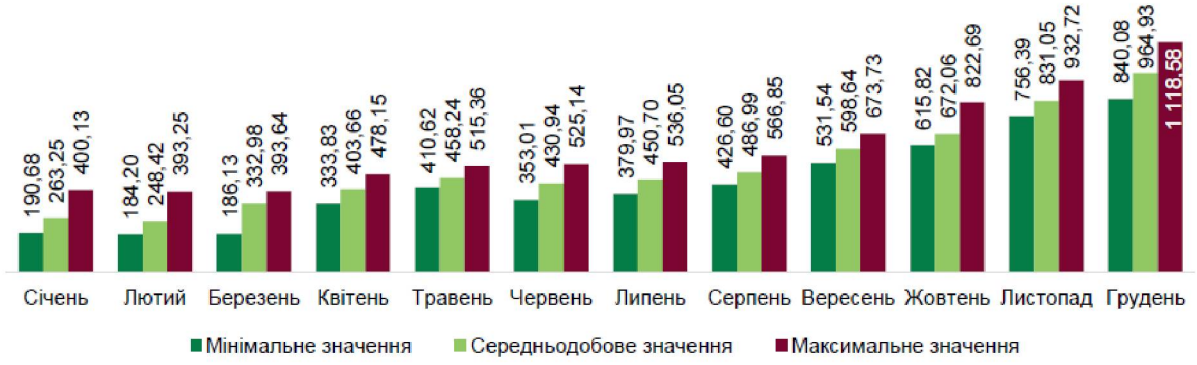

Рис. 2.10. Сума оброблених платежів у СЕП у “пікові дні”, млрд грн

Загалом погодинний розподіл упродовж робочого дня платежів у СЕП у “пікові дні” (за кількістю та сумою) несуттєво відрізнявся від середньоарифметичного значення розподілу платежів у 2022 році. Порівняно з 2021 роком середньоарифметичне значення розподілу платежів протягом робочого дня майже не змінилося.

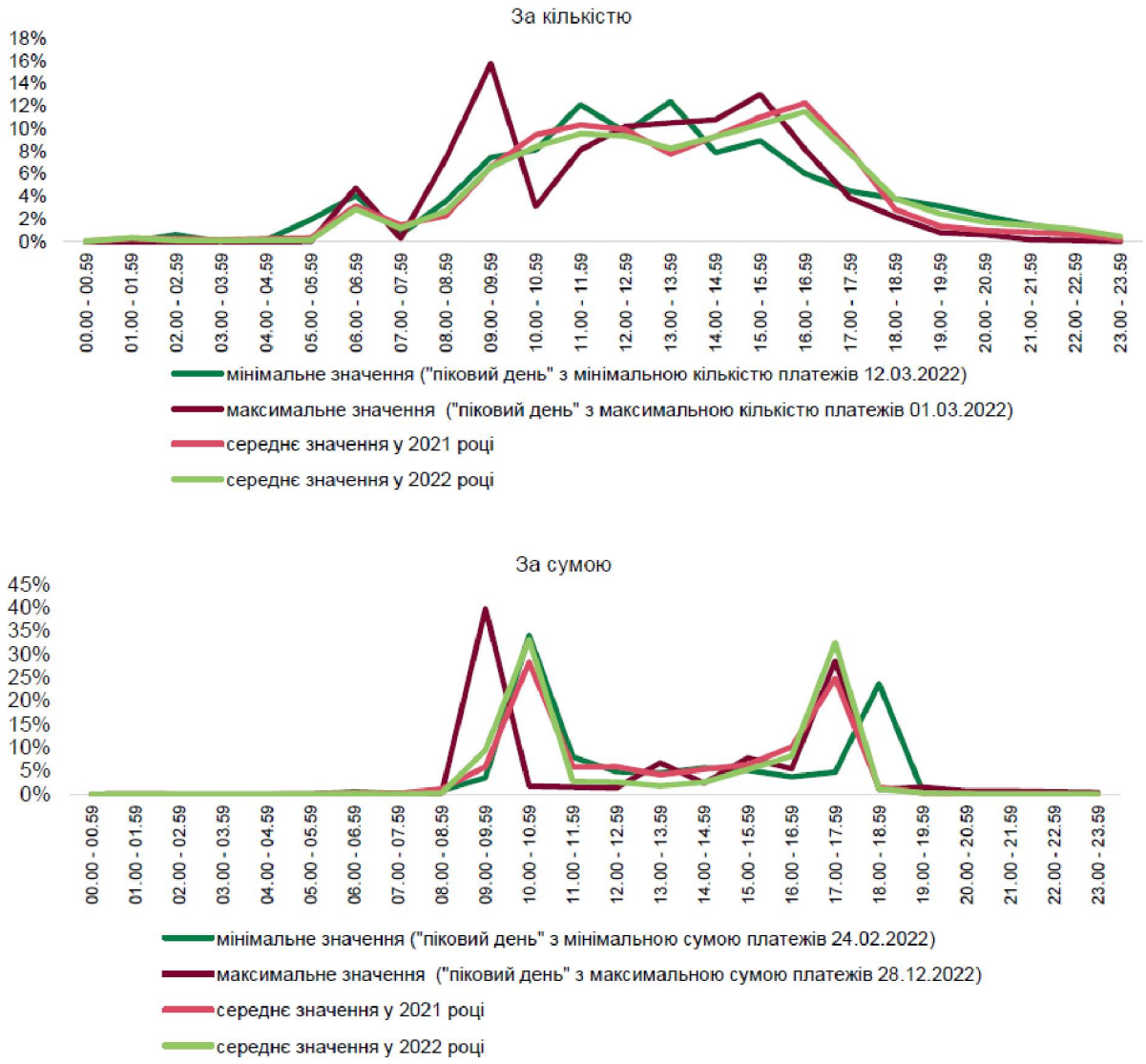

Рис. 2.11. Погодинний аналіз “пікових днів”, %

Показник рівня концентрації в системно важливих платіжних системах у міжнародній практиці вважається одним із ключових у контексті забезпечення надійності функціонування платіжної інфраструктури. Виникнення системного ризику в платіжній системі, яка має системне значення для країни, спроможне спричинити фінансову та економічну нестабільність. Найбільша частка платежів, які оброблені в СЕП протягом 2022 року, – це платежі банків (95,88% від кількості та 55,50% від суми), друге місце за кількістю (4,08%) – платежі Державної казначейської служби України, за сумою (41,05%) – платежі НБУ.

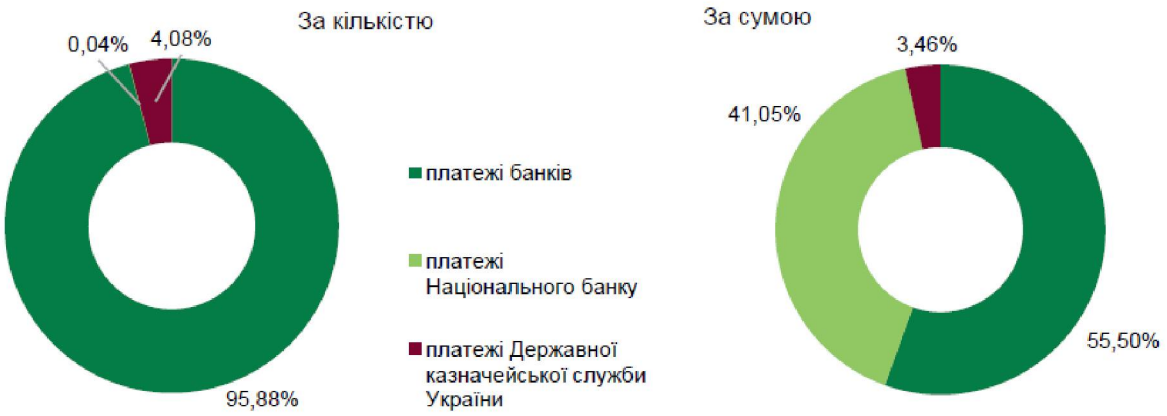

Рис. 2.12. Частка платежів, оброблених у СЕП у 2022 році, %

Суттєвих змін у структурі платежів за кількістю операцій протягом 2022 рік не відбувалося. Водночас частка платежів НБУ за сумою після зростання в березні в наступні місяці майже не змінювалася.

Рис. 2.13. Динаміка зміни обсягу платежів, оброблених у СЕП, у 2022 році, %

Питома вага платежів, здійснених 20 найбільшими учасниками СЕП (із 69 учасників станом на 01 січня 2023 року), становила за кількістю 92,7% та за сумою 93,3% усіх платежів у СЕП. П’ять найбільших учасників СЕП у 2022 році здійснили 66,5% від кількості та 63,5% від суми всіх платежів у СЕП.

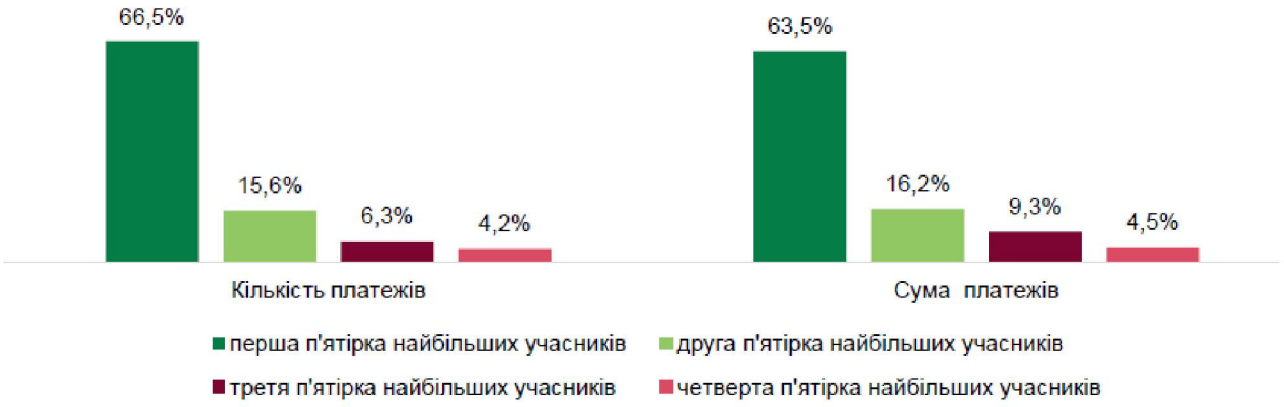

Рис. 2.14. Розподіл операцій між п’ятірками найбільших учасників СЕП у 2022 році, %

До п’ятірки найбільших учасників СЕП (за сумою платежів) у 2022 році ввійшли:

– Національний банк (41,0% від суми платежів);

– АТ КБ “ПриватБанк” (8,1% від суми платежів);

– АТ “Райффайзен Банк” (5,0% від суми платежів);

– АТ “Ощадбанк” (4,7% від суми платежів);

– АТ “УКРСИББАНК” (4,6% від суми платежів).

Загальна частка операцій, здійснених системно важливими банками12 в СЕП у 2022 році, становила 83,6% від кількості та 39,7% від суми платежів.

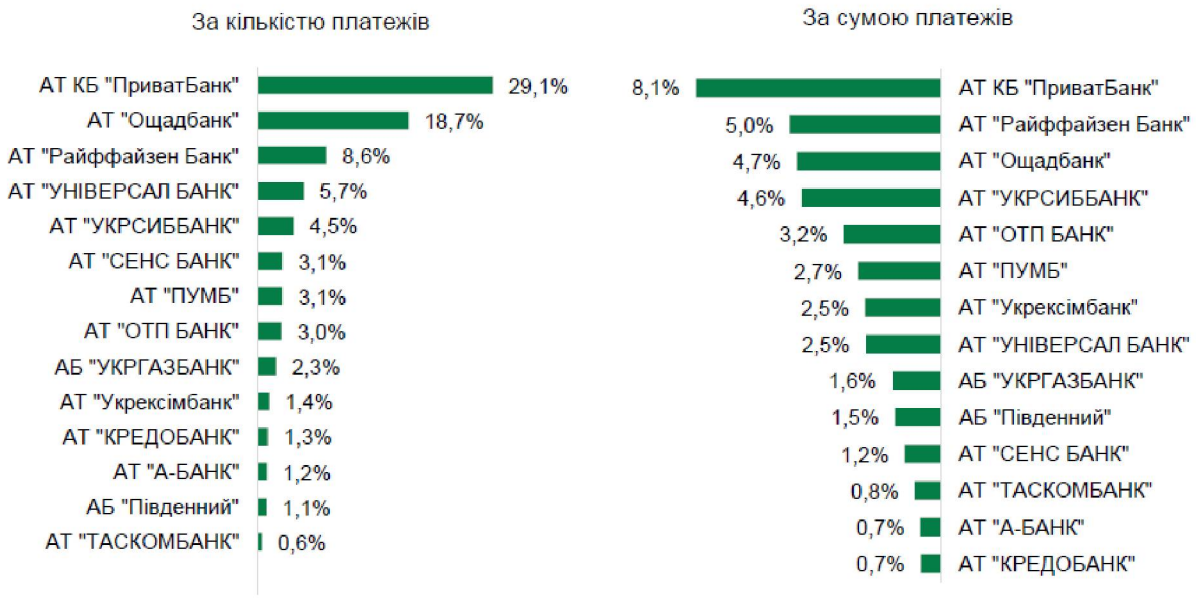

Рис. 2.15. Розподіл операцій між учасниками СЕП, які є системно важливими банками, у 2022 році, %

Отже, СЕП забезпечує основні функції міжбанківських платежів, операції з цінними паперами та регулювання зобов'язань учасників інших платіжних систем. Порівняно з іншими важливими платіжними системами, такими як “MasterCard”, “Visa”, “NovaPay”, “Фінансовий світ” та “Поштовий переказ”, СЕП визнано як єдина система, що обробляє найбільшу кількість платежів та переказів у межах країни.

Дані за 2022 рік свідчать про вражаючий обсяг операцій у СЕП, досягнутий через обробку понад 362 мільйонів початкових платежів на велику суму, що свідчить про значний вплив цієї системи на фінансовий ринок України. При цьому, не зважаючи на зменшення кількості оброблених платежів у порівнянні з попереднім роком, сума платежів в СЕП значно зросла. Це підтверджує поступове зростання обсягів операцій у системі, вказуючи на її стабільність та значний потенціал для розвитку.

2.2. Поточний стан платіжних систем в Україні

Протягом 2022 року, Національний банк активно вкладав ресурси у підтримку учасників Національної платіжної системи "Український платіжний простір" (НПС "ПРОСТІР"), розвиток нових сервісів для користувачів карток цієї системи та розширення мережі приймальних терміналів. Ці заходи були спрямовані на досягнення стратегічних цілей, зазначених у Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року.

На кінець 2022 року до НПС "ПРОСТІР" приєдналися 54 учасники, з яких 38 були підключені до Центрального маршрутизатора. Кількість виданих банками-учасниками системи платіжних карток НПС "ПРОСТІР" налічувала 544 тисячі штук, при цьому 55% з них були активними (або 298 тисяч карток). Емісію карток у НПС "ПРОСТІР" здійснювали 18 банків, з яких 6 розпочали цей процес у 2022 році, серед них АТ КБ "ПриватБанк", АТ "А-БАНК", АТ "АКБ "КОНКОРД", ПуАТ "КБ "АКОРДБАНК", АТ "БАНК 3/4" та АТ "БАНК "ПОРТАЛ".

Протягом 2022 року було забезпечено приймання карток НПС "ПРОСТІР" у 100% торговельних платіжних терміналах України, що означає їх наявність у понад 358 тисячах терміналів.

Станом на кінець 2022 року кількість банкоматів, які підтримували платіжні картки НПС "ПРОСТІР", складала приблизно 15 тисяч штук. Це становило 94% від загальної кількості банкоматів в Україні, що вище на шість відсоткових пунктів у порівнянні з 2021 роком.

Разом із учасниками системи була реалізована можливість зняття готівки за допомогою карток НПС "ПРОСТІР" через платіжні термінали на касах різноманітних торгових точок, таких як супермаркети, аптеки та автозаправні станції. Це дало змогу задовольняти потреби клієнтів у готівкових коштах, особливо в період перших місяців конфлікту. Сервіс "готівка на касі" для карток НПС "ПРОСТІР" був успішно запроваджений протягом року у всіх мережах банків-еквайрів, що надають цей сервіс.

У 2022 році спостерігався зростаючий тренд використання карток НПС “ПРОСТІР” для безготівкових операцій. Частка безготівкових операцій у загальному обсязі з використанням цих карток виросла з 30% до 64% за обсягом та з 57% до 76% за кількістю протягом 2022 року.

Також у 2022 році кількість міжбанківських операцій, які обробляв Центральний маршрутизатор НПС “ПРОСТІР”, склала 4474 тисячі операцій, що є на 13% більше, ніж у 2021 році. Обсяг таких операцій збільшився на 63% порівняно з попереднім роком, досягнувши 3015 мільйонів гривень. Це збільшення в операціях було сприяло розширенню мережі приймання карток НПС “ПРОСТІР” та їх частішому використанню для повсякденних розрахунків.

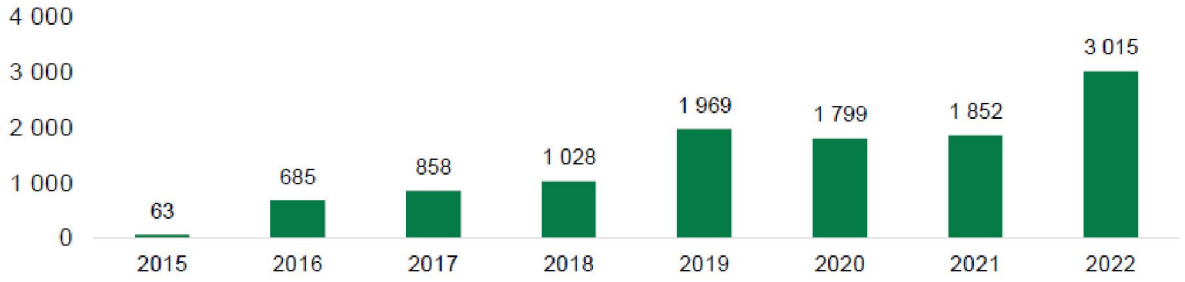

Рис. 2.16. Обсяг міжбанківських операцій, млн грн

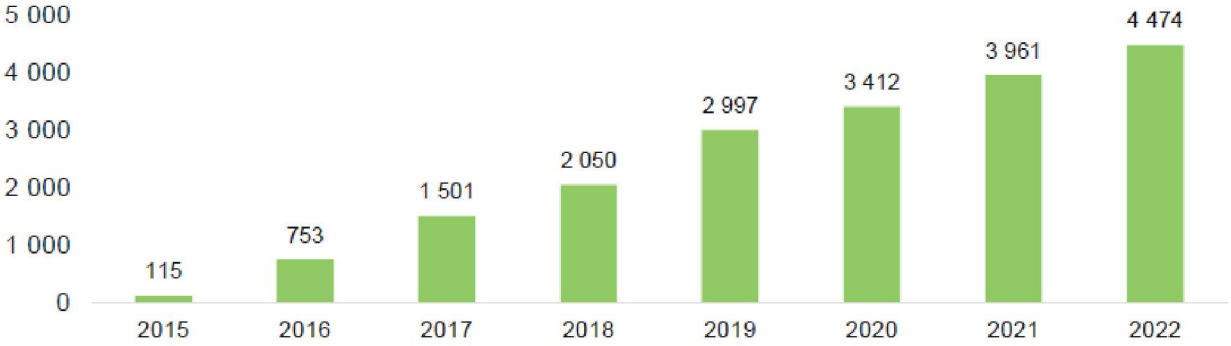

Рис.2.17. Кількість міжбанківських операцій, тис. шт.

Упродовж 2022 року загальний обсяг операцій з використання електронних грошей, виданих учасниками НПС “ПРОСТІР”, склав 354 мільйони гривень. Це на 2 мільярди гривень менше, ніж у попередньому році. Спадок у обсягах електронних грошей стався у зв’язку з тим, що під час дії воєнного стану емітенти цих грошей зупинили їх випуск, поповнення електронних гаманців та їх розповсюдження, відповідно до Постанови про

банківську систему України у воєнний період № 18. Починаючи з 24 лютого 2022 року, користувачі електронних гаманців НПС “ПРОСТІР” мали доступ лише до операцій в межах залишків, зафіксованих на цю дату.

Одним з ключових напрямів у розвитку НПС “ПРОСТІР” є підвищення рівня захисту трансакцій у Інтернеті. У 2022 році була впроваджена технологія захисту операцій в мережі Інтернет для карток НПС “ПРОСТІР”, що базується на протоколі EMV 3-D Secure 2.2, відомій як “PROSTIR e-Secure”. Ця технологія гарантує перевірку особи, яка здійснює операцію. Першим банком, який успішно впровадив цей захист, став АТ КБ “ПриватБанк”.

Протягом травня – грудня 2022 року16 послуги з переказу коштів фактично надавали 36 систем переказу коштів, з них 28 систем, створених резидентами, та вісім систем, створених нерезидентами.

Усього за травень – грудень 2022 року з використанням систем переказу коштів, створених як резидентами, так і нерезидентами, переказано:

– у межах України – 292,6 млрд грн (8 500,4 млн дол. США в еквіваленті), що на 21,2% більше порівняно з травнем – груднем 2021 року;

– в Україну – 2 148,6 млн дол. США в еквіваленті (на 2,6% менше, ніж у травні – грудні 2021 року).

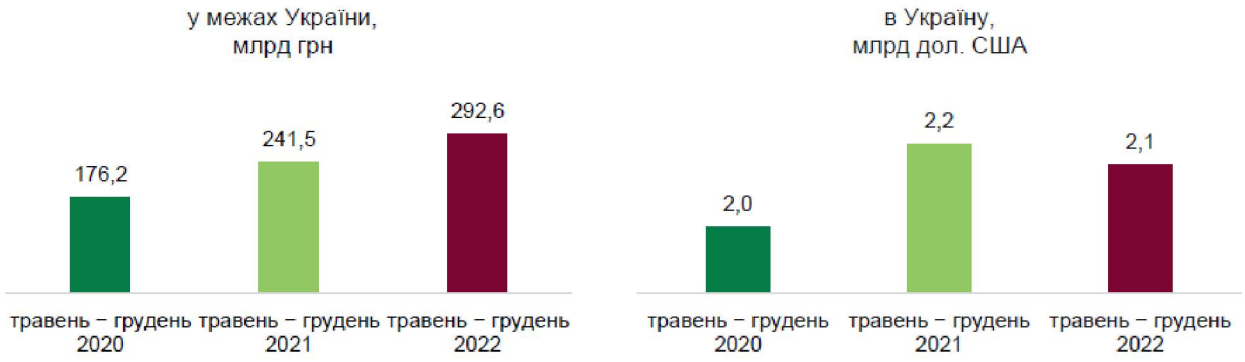

Рис.2.18. Розподіл сум переказів, здійснених через системи переказу коштів

Внутрішньодержавні перекази здійснюються переважно з використанням систем переказу коштів, створених резидентами. Лише дві системи, створені нерезидентами (“Western Union” та “MoneyGram”), здійснювали переказ коштів у межах України. Обсяг переказів із використанням цих систем є незначним та

становить менше 0,01% від загального обсягу переказів коштів у межах України. Більшість переказів у межах України (94%) здійснювалася з використанням систем переказу коштів, створених небанківськими фінансовими установами, і лише 6% від усіх переказів здійснювалося через системи, створені банками.

Рис.2.19. Розподіл сум переказів, здійснених через системи переказу коштів, створені небанківськими фінансовими установами та банками, у межах України, %

Найбільше переказів у межах України здійснено з використанням системи переказу коштів “NovaPay”.

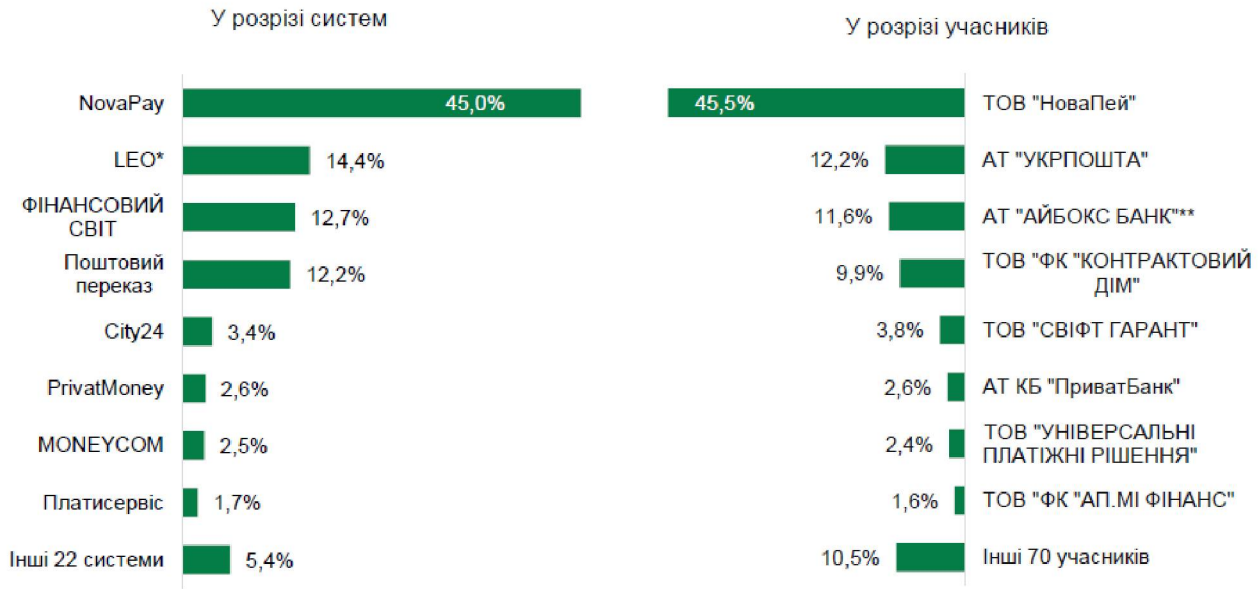

Рис.2.20. Розподіл сум переказів, здійснених через системи переказу коштів, створені резидентами, в межах України, % [1]

[1] ** До ТОВ ФК “Лео” (оператора платіжної системи LEO) запроваджено санкції відповідно до Указу Президента України від 10 березня 2023 року № 145/2023;*

Протягом травня – грудня 2022 року транскордонні перекази в Україну здійснювали:

вісім систем переказу коштів, створених нерезидентами, у тому числі:

– чотири системи з США (“Western Union”, “MoneyGram”, “RIA” та “Sigue Money Transfer”);

– дві – з Великобританії (“CLEAR JUNCTION” та “R360”);

– одна – з Грузії (“IntelExpress”);

– одна – з Канади (“MEEST”);

шість систем переказу коштів, створених резидентами:

– PrivatMoney (оператор платіжної системи АТ КБ “ПриватБанк”);

– Welsend (оператор платіжної системи АБ “Укргазбанк”);

– CORDPAY (оператор платіжної системи АТ “АКБ “КОНКОРД”);

– ГлобалМані (оператор платіжної системи ТОВ “ГЛОБАЛМАНІ”);

– ГЛОБУС (оператор платіжної системи АТ “КБ “Глобус”);

– LEO (оператор платіжної системи ТОВ ФК “Лео”).

У другій половині 2022 року транскордонні перекази переважно виконувалися за допомогою систем, створених за межами країни. Загальна сума переказів до України через ці системи склала 1 708,5 мільйона доларів США або 79,5% від усіх переказів до країни. У порівнянні з попереднім роком, сума таких переказів зменшилася на 5%.

Сума переказів до України через системи, створені внутрішніми учасниками, склала 440,1 мільйона доларів США або на 7,8% більше, ніж у аналогічний період минулого року. Це становило 20,5% від усіх переказів в Україну. Протягом цього періоду також проводилися виплати грошової допомоги українським громадянам через міжнародні системи переказу, створені як резидентами, так і нерезидентами, зокрема від ООН та інших міжнародних благодійних фондів.

*** Банк ліквідовано відповідно до рішення Правління Національного України банку від 07 березня 2023 року № 89-рш.*

Перше місце за сумою переказів в Україну протягом грудня – травня 2022 року займає система “Western Union” (49,5% транскордонних переказів в Україну через системи переказу коштів).

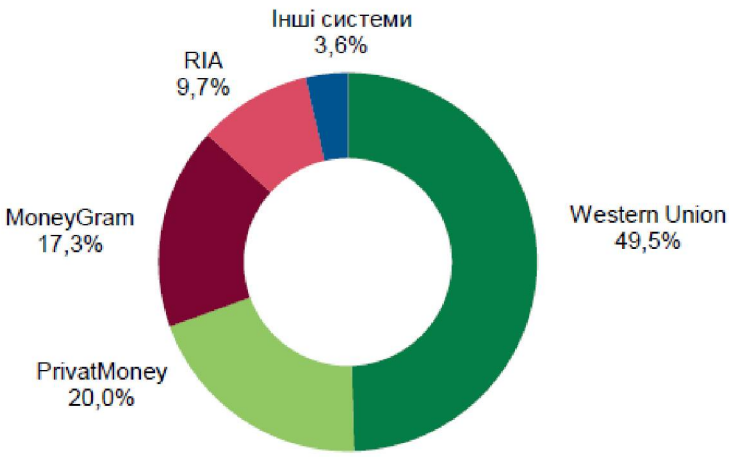

Рис. 2.21. Розподіл транскордонних переказів, здійснених в Україну через системи переказу коштів (у розрізі систем переказу за сумою)

У травні – грудні 2022 року найбільше переказів в Україну надходило з Італії (23%), Ізраїлю (18%) та США (16%).

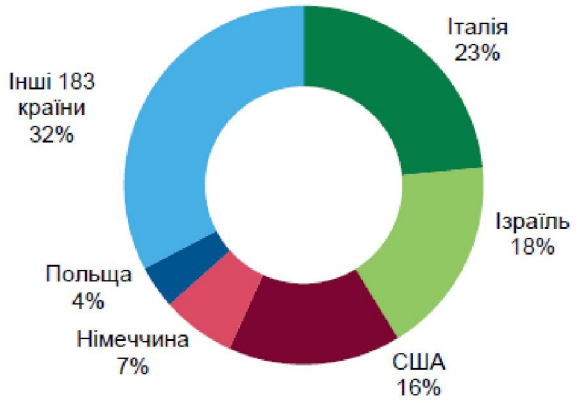

Рис. 2.22. Розподіл транскордонних переказів, здійснених в Україну через системи переказу коштів (у розрізі країн за сумою)

У 2022 році на ринок вийшли дві міжнародні платіжні системи: “MTBMoney” (оператор – ПАТ “МТБ БАНК”) та “R360” (оператор – компанія Remittance360 Ltd, Великобританія). Крім того, низка платіжних систем у 2022

році узгодила з Національним банком зміни до документів у зв'язку зі змінами умов та порядку діяльності в Україні, зокрема МПС "NovaPay" (ТОВ "НоваПей"), ВПС "MONEYCOM" (ТОВ "СВІФТ ГАРАНТ"), МПС "MasterCard" (США) та МПС "MoneyGram" (США).

У 2022 році Національний банк здійснив комплексне оцінювання системно важливої платіжної системи в Україні – СЕП на відповідність міжнародним стандартам PFMI.

СЕП оцінена на відповідність 18 принципам PFMI, що застосовуються до платіжних систем. За результатами оцінювання робоча група з оцінювання, до складу якої входила низка департаментів НБУ, дійшла висновків, що платіжна система: повністю відповідає десяти принципам, у цілому відповідає п'яти принципам, частково відповідає одному принципу. Не застосовувалися два принципи з огляду на специфіку діяльності платіжної системи.

У 2022 році під час комплексного оцінювання СЕП Національний банк також проаналізував стан виконання рекомендацій за результатами попередніх оцінювань, спрямованих на удосконалення системи управління ризиками, розвиток системи, упровадження нових механізмів і засобів для задоволення потреб банківської системи України.

За результатами оцінювання розроблені рекомендації в частині:

– механізмів контролю та заходів щодо моніторингу кіберризику СЕП (принцип 1 "Правова основа");

– заходів, спрямованих на реалізацію вимог щодо досягнення кіберстійкості СЕП (принцип 1 "Правова основа");

– уточнення моменту остаточності розрахунків у документах СЕП (принцип 8 "Остаточність розрахунків");

– розгляду питання включення до переліку ризиків, притаманних СЕП, загального комерційного ризику (принцип 15 "Загальний комерційний ризик");

– проведення зовнішнього аудиту управління операційним ризиком СЕП (принцип 17 "Операційний ризик");

– показника RTO20 (принцип 17 "Операційний ризик");

– доповнення документів НБУ з питань управління операційними ризиками (крім Правил СЕП) інформацією щодо управління ризиками СЕП (принцип 17 “Операційний ризик”);

– ефективності та результативності СЕП (принцип 21 “Ефективність та результативність”).

Таким чином, аналіз функціонування систем переказу коштів відображає пріоритетність зовнішніх систем над внутрішніми українськими. Протягом 2022 року спостерігалося зменшення транскордонних переказів через системи внутрішніх учасників, що компенсувалося зростанням обсягу переказів через зовнішні системи. При цьому “Western Union” став лідером серед систем переказу коштів за сумою переказів у країну, а перекази з Італії, Ізраїлю та США мали найбільшу кількість. У цілому, протягом оцінювання системи, було виявлено її відповідність багатьом міжнародним стандартам, проте виникла необхідність у додаткових заходах управління ризиками, щоб покращити стійкість системи до кіберзагроз та забезпечити її ефективність та результативність.

2.3. Проблеми та перспективи розвитку платіжних систем в Україні

Навіть у зростаючому світі платіжних систем в Україні, особливо під час кризи та активних бойових дій, виявлено ряд системних недоліків, які вимагають уваги та вирішення. Ці проблеми включають:

1. Домінування міжнародних платіжних систем на ринку, що може збільшувати залежність.

Зважаючи на домінування міжнародних платіжних систем на ринку, виникає ризик збільшення залежності. Це створює ситуацію, де відносно невелика кількість систем контролює значну частину платіжних операцій, що може призвести до обмежень та умов, на яких здійснюються платежі, що, в свою чергу, обмежує вибір та можливості користувачів. Це також може створити значні виклики у випадку, якщо ці міжнародні системи вирішать

змінити свої умови або припинити свою діяльність в Україні. Така залежність може ускладнити внутрішню стратегію та розвиток власних внутрішніх систем платежів.

2. Недостатній рівень електронізації оплати, порівняно з іншими країнами, з високим використанням готівки.

Недостатній рівень електронізації оплати, особливо порівняно з іншими країнами, призводить до високої частки готівки в розрахунках. Це означає, що значна кількість транзакцій проводиться за допомогою готівкових коштів, і відсутність електронних платіжних систем викликає обмеження в можливостях та зручності для користувачів.

3. Вразливість платіжних систем до різних видів зловживань та шахрайства, загрози фінансовим втратам.

Це може включати в себе кібератаки, шахрайства з використанням підроблених карток чи облікових записів, а також ідентифікаційні або транзакційні шахрайства. Ці загрози можуть призвести до фінансових втрат як для користувачів, так і для самих платіжних систем, а також до порушення довіри до систем оплати.

4. Недостатній рівень фінансової інклюзії та грамотності клієнтів.

Фінансова інклюзія означає доступність та використання фінансових послуг усіма групами населення. У багатьох випадках, особливо серед людей з низьким рівнем доходу або у віддалених районах, може бути обмежений доступ до банківських послуг, електронних платежів або фінансових консультацій.

Недостатня фінансова грамотність означає відсутність розуміння того, як ефективно користуватися фінансовими послугами, розуміння ризиків та можливостей, які надаються через ці системи. Це може призвести до недбалого відношення до особистих фінансів, нерозуміння процесів оплати, кредитів чи ризиків пов'язаних з інвестиціями. Такі недоліки у фінансовій грамотності можуть бути перешкодою для ефективного та безпечного використання платіжних систем.

Звернення уваги на ці проблеми та їх вирішення може сприяти подальшому розвитку та покращенню функціонування платіжних систем в Україні.

Перспективи розвитку платіжних систем в Україні не обмежуються лише технологічним прогресом та покращенням інфраструктури платежів. Вони також включають у себе вдосконалення якості й ефективності платіжних послуг, забезпечення захисту інтересів учасників системи та споживачів, а також підвищення фінансової грамотності останніх. Проте найбільш значущим кроком стало удосконалення нормативно-правової бази, особливо в контексті євроінтеграції. Наприкінці 2021 року Україна ухвалила довгоочікуваний Закон про платіжні послуги, врахувавши принципи європейської директиви PSD2. Цей Закон спрямований на посилення конкуренції, захист прав користувачів платіжних послуг і впровадження новітніх технологій.

PSD2 (Payment Service Directive 2) є другою Директивою Європейського союзу з платіжних послуг (2015/2366), спрямованою на сприяння розвитку ринку електронних платежів та створення сприятливих умов для безпечних та розширених платіжних операцій [66]. Якщо сьогодні в Україні законодавство регулює лише один вид платіжних послуг – фінансові перекази коштів, новий закон впроваджує дев'ять платіжних послуг, серед яких сім є фінансовими (включаючи емісію електронних грошей та їхнє використання, відкриття та управління електронними гаманцями), а також дві нефінансові послуги (ініціювання платіжних операцій та надання інформації з рахунків).

Законом було встановлено дев'ять категорій провайдерів платіжних послуг, до яких входять: банки; платіжні установи (включаючи малі платіжні установи); філії іноземних платіжних установ; установи електронних грошей; фінансові установи, що мають право надавати платіжні послуги; поштові оператори; провайдери нефінансових платіжних послуг; Національний банк України; органи державної влади та органи місцевого самоврядування.

Нефінансові фінансові установи не будуть зобов'язані брати участь у платіжних системах для здійснення переказів, що спростить їхню діяльність та

скоротить витрати на реєстрацію. Банки матимуть право надавати будь-які фінансові послуги, тоді як інші провайдери отримають ліцензії лише на ті послуги, на які вони претендують. Вони матимуть можливість надавати ці послуги лише після включення їх до Реєстру платіжної інфраструктури.

Закон створює умови для впровадження системи відкритого банкінгу в Україні, що передбачає, що провайдери платіжних послуг для обслуговування рахунків мають забезпечити постійний доступ в реальному часі до рахунків своїх клієнтів для банків та інших провайдерів платіжних послуг.

Важливо зазначити, що Національний банк України вже активно взаємодіє з учасниками українського ринку платежів, спрямовуючи зусилля на створення єдиної системи стандартів для відкритих програмних інтерфейсів (API) та планує запровадити в Україні концепцію відкритого банкінгу уже у 2023 році. Оновлене покоління системи міжбанківських електронних платежів Національного банку (СЕП 4.0), засноване на міжнародному стандарті ISO 20022 та з цілодобовим режимом (24/7), підвищить конкурентоспроможність України та сприятиме її інтеграції на світовому платіжному ринку.

Закон передбачає, що в Україні емітентами електронних грошей можуть бути не лише Національний банк України та банки, а також: установи електронних грошей; філії іноземних платіжних установ; оператори поштового зв'язку; органи державної влади та органи місцевого самоврядування. НБУ отримує право на випуск цифрових грошей – електронного відображення грошової одиниці України. Правила обігу цифрової гривні, порядок її випуску, зберігання та вилучення повинен розробити Національний банк. Крім цього, НБУ може заснувати регуляторну платформу для тестування послуг, технологій та інструментів на платіжному ринку, ґрунтуючись на інноваційних технологіях.

Також надається значна увага захисту прав споживачів платіжних послуг. Встановлені стандарти захисту конфіденційної інформації та заходи протидії кіберзагрозам. Збільшується відповідальність за незаконні дії з платіжними засобами та доступом до рахунків. Постачальникам платіжних послуг

накладаються більш строгі вимоги стосовно надання інформації споживачам щодо комісій, додаткових витрат, штрафів та строків надання послуг. Планується вдосконалення методів дистанційної ідентифікації та перевірки клієнтів, що дозволить фінансовим установам забезпечувати зручне користування продуктами як в Україні, так і за кордоном.

На думку авторів, для розвитку платіжної системи України необхідно здійснити ряд заходів для розширення безготівкових форм розрахунків і забезпечення подальшого розвитку системи електронних платежів та Національної системи масових електронних платежів:

– забезпечити діяльність та розвиток організаційної структури платіжних систем;

– запровадити комплексні заходи, які будуть вказувати на єдиний платіжний простір;

– покращити взаємодію національної та міжнародної платіжних систем;

– мінімізувати відсоток готівкової форми розрахунку;

– забезпечити функціональний і технологічний розвиток платіжних систем;

– запропонувати інтегровану банківську платіжну систему в межах України;

– розширити можливість використання безготівкової форми розрахунку із застосуванням платіжних карток;

– побудувати більш ефективну і надійну систему внутрішньодержавних розрахунків, за рахунок врегулювання наявного ринку платіжних систем;

– вдосконалити систему моніторингу;

– забезпечити безпеку національних та міжнародних платіжних систем;

– розширити сфери застосування технологій і складових електронних платіжних систем;

– забезпечити удосконалення та розвиток нормативно-правової бази платіжних систем;

– підвищити можливість контролювання здійснення платежів;

– забезпечити прискорення виконання розрахунків та обігу коштів;

– гармонізувати платіжний ринок [10; 22, с. 43], [25, с.20].

Враховуючи існуючі проблеми, ми вважаємо що потрібно використати новаторський підхід для вдосконалення платіжної системи України, зокрема:

1. Аналіз ефективності впровадження технологій блокчейну в платіжні системи: Розглянути можливості використання технології блокчейн для оптимізації процесів платежів та забезпечення більшої безпеки та ефективності.

Впровадження технології блокчейну в українську платіжну систему може стати відповіддю на проблеми високих комісій та повільності операцій. Ця технологія забезпечує безпеку та швидкість операцій, використовуючи розподілену базу даних, що ускладнює будь-яку спробу маніпулювання інформацією. Здійснення пілотних проектів для оцінки ефективності та безпеки впровадження блокчейну є ключовим етапом для його імплементації в платіжну систему, аналізуючи вплив на фінансову сферу та можливості створення нових послуг з урахуванням конкретних економічних переваг.

2. Вплив інтеграції штучного інтелекту на прогнозування та управління фінансовими ризиками в платіжних системах: Дослідити, як ШІ може бути застосований для передбачення та зниження ризиків у платіжних системах.

Інтеграція штучного інтелекту в платіжні системи може перевернути управління фінансовими ризиками, спростивши прогнозування та знижуючи ймовірність негативних наслідків. Дослідження впливу ШІ на платіжні системи дозволить визначити його потенціал у попередженні шахрайства, виявленні аномалій та оптимізації процесів управління ризиками. Оцінка можливостей використання штучного інтелекту для прогнозування фінансових ризиків стане кроком до покращення безпеки та стійкості платіжних систем, аналізуючи його потенційний вплив на фінансові перспективи та розвиток цієї галузі.

3. Розробка стратегій для підвищення фінансової грамотності та інклюзії через платіжні системи.

Пропозиції для підвищення фінансової грамотності та інклюзії через платіжні системи можуть включати:

1. Освітні програми через платіжні системи: Розробка і впровадження освітніх модулів та програм прямо в платіжні системи для різних користувачів. Це може бути доступ до ресурсів з управління фінансами, пояснення фінансових термінів та принципів, які працюють у платіжних системах.

2. Доступні фінансові послуги: Розробка програм або інструментів для покращення доступу до фінансових послуг для менш підключених груп населення через платіжні системи. Це може включати мікрокредитування, облікові записи з низькими комісіями, додаткові переваги для осіб з обмеженими можливостями.

3. Технологічні інновації для підвищення доступності: Розробка нових інструментів, які спрощують використання платіжних систем для тих, хто має обмеження. Це може бути голосове керування, додаткові механізми безпеки для людей з різними потребами.

4. Сприяння фінансовому розвитку: Забезпечення доступу до фінансових ресурсів та інвестицій для тих, хто раніше мав обмежений доступ. Це може включати інвестиційні поради, доступ до інструментів фінансового планування через платіжні системи.

5. Партнерство з урядом та освітніми установами: Співпраця з урядовими агенціями та освітніми установами для створення програм, що сприяють підвищенню фінансової грамотності, та включення їх до платіжних систем.

Таким чином, результати аналізу стану й перспектив розвитку платіжних систем в Україні дозволяють зробити наступні висновки. Оцінка стану платіжних систем в Україні на 2022 рік показала зростання обсягу та кількості платежів через різноманітні системи переказу коштів, особливо в межах країни. Карткові платіжні системи мають найбільшу кількість проведених платежів, а через СЕП НБУ – найбільший обсяг платежів.

Система платежів в Україні активно розвивається та модернізується, маючи потенціал для майбутнього росту та удосконалення. Очікується, що нові правила платіжних систем та впровадження європейських стандартів сприятимуть розвитку інноваційних бізнес-рішень у сфері платіжних послуг.

Це зміцнить конкуренцію між фінансовими установами та сприятиме рівноправній співпраці між українськими та європейськими партнерами. Це, в свою чергу, покращить якість послуг та забезпечить високий рівень захисту для користувачів.

Висновки до 2-го розділу

В результаті аналізу стану, проблем та перспектив платіжної системи України, ми дійшли наступних висновків:

1. У 2022 році в Україні активно працювали різноманітні платіжні системи: СЕП, карткові платіжні системи, системи переказу коштів, які були створені як банками, так і небанківськими установами, а також системи, що походять від нерезидентів. Серед них СЕП виділяється своєю великою сумою оброблених платежів та переказів у межах країни, уявляючи 95,7% усіх платежів і переказів у внутрішньому ринку.

У порівнянні з такими відомими системами як “MasterCard”, “Visa”, “NovaPay”, “Фінансовий світ” та “Поштовий переказ”, СЕП виділяється як єдина платіжна система, яка обробляє найбільшу кількість платежів та переказів в межах України.

Аналіз даних за 2022 рік свідчить про вражаючий обсяг операцій, здійснених у межах СЕП, який склав понад 362 мільйони початкових платежів, виявивши значний вплив цієї системи на фінансовий ринок України. Навіть при зменшенні кількості оброблених платежів порівняно з попереднім роком, загальна сума операцій у системі виросла значно. Цей факт підтверджує поступове зростання операцій в СЕП, що свідчить про її стабільність та великий потенціал для подальшого розвитку та зміцнення позицій на ринку.

2. Упродовж 2022 року Національний банк активно підтримував учасників Національної платіжної системи “Український платіжний простір” (НПС “ПРОСТІР”) та спрямовував зусилля на досягнення стратегічних цілей, викладених у Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року.

Кількість учасників досягла 54, приєднання до системи досягло 38 учасників, що підключилися до Центрального маршрутизатора. Послуги НПС “ПРОСТІР” стали доступними у понад 358 тисячах торговельних платіжних терміналів та 15 тисячах банкоматів, які підтримували платіжні картки системи, що становило 94% від загальної кількості банкоматів в Україні. У цьому ж році відбувся значний розвиток безготівкових операцій, зростання кількості міжбанківських операцій та підвищення рівня захисту трансакцій у Інтернеті. Також, у контексті періоду конфлікту, з’явилася можливість зняття готівки через платіжні термінали на касах різноманітних торгових точок.

За останній піврік 2022 року в Україні відбулись значні перекази коштів як у межах країни, так і з-за її меж. Внутрішні перекази переважно відбувалися через системи, створені резидентами, що складало понад 94% від усіх операцій в межах країни. Через ці системи також проводились виплати грошової допомоги. За період другої половини 2022 року зросла кількість транскордонних переказів у країну через системи, створені за межами України, але загальна сума таких переказів зменшилася на 5%. Незважаючи на це, перекази коштів до України залишаються важливими, і провідне місце у них належить системі “Western Union”. Також у 2022 році вийшли на ринок дві нові міжнародні платіжні системи: “MTBMoney” та “R360”, а інші системи також внесли зміни до своєї діяльності, узгодивши їх із Національним банком.

3. Основні проблеми в українській платіжній системі включають домінування міжнародних платіжних систем, яке може призвести до збільшення залежності та обмежень у платіжних операціях. Недостатній рівень електронізації платежів порівняно з іншими країнами відображається у високому використанні готівки, обмежуючи можливості користувачів. Вразливість платіжних систем до різних видів зловживань та шахрайства загрожує як користувачам, так і самим системам оплати. Низький рівень фінансової інклюзії та грамотності клієнтів перешкоджає доступу до фінансових послуг і може призвести до недбалого відношення до особистих фінансів та недооцінки ризиків.

Перспективи розвитку платіжних систем в Україні обіцяють значні зміни, не тільки в технологічному напрямку та інфраструктурі платежів, але й у покращенні якості послуг та захисту прав учасників системи. Основний крок – удосконалення нормативно-правової бази, зокрема у контексті євроінтеграції. Ухвалений Закон про платіжні послуги враховує принципи європейської директиви PSD2, спрямованих на розвиток ринку електронних платежів та захист користувачів. Ці ініціативи передбачають збільшення конкуренції, покращення захисту прав споживачів, розширення фінансових послуг та підвищення їхньої доступності. Впровадження нових стандартів і спрощена процедура доступу до платіжних послуг сприятимуть розвитку цієї галузі та позитивно вплинуть на фінансову систему країни.

Ми вважаємо, що так підходи для поліпшення платіжної системи України, зокрема як: аналіз можливостей застосування технології блокчейну для оптимізації та підвищення безпеки платежів, дослідження впливу штучного інтелекту на управління фінансовими ризиками в платіжних системах та розробку стратегій для підвищення фінансової грамотності та інклюзії через платіжні системи, можуть вирішити поточні проблеми та покращити ефективність та безпеку функціонування системи платежів в Україні.

ВИСНОВОК

На основі проведеного дослідження сучасного стану та напрямків розвитку платіжної системи України було встановлено:

1. Аналіз наукових підходів до поняття "платіжна система" дозволяє виділити три основні групи складових, які визначають її функціонування. Перша група – це інституціональний рівень, який об'єднує платіжні організації, учасників системи та операторів платіжної інфраструктури. Другий компонент – інструментально-інфраструктурний рівень, включаючи різноманітні платіжні інструменти та технологічні механізми для проведення розрахунків. Нарешті, третя складова – це організаційно-правовий рівень, який охоплює законодавство, стандарти та правила платіжних систем. Ці компоненти є взаємопов'язаними і виконують загальну функцію – забезпечення ефективного переказу коштів. Різні країни мають свої особливості у визначенні платіжної системи: українське законодавство більше уваги приділяє інституціональному рівню. Ми вважаємо, що платіжна система – це складне економіко-правове утворення, що забезпечує плавний рух грошових коштів на певній території. Вона об'єднує відносини, структури, організації та технічні засоби для безперешкодних фінансових трансакцій. Платіжна система включає інституціональні, технічні та правові елементи, забезпечуючи надійність та безпеку передачі коштів між учасниками системи. Цей підхід до розгляду платіжних систем дозволяє зрозуміти їхню складність та значущість для фінансової інфраструктури, уникнути недорозумінь та сприяти більш чіткому їх регулюванню.

2. У результаті аналізу структури платіжної системи виділяються основні компоненти, що включають різноманітні суб'єкти, такі як центральні банки, банки, небанківські установи та інші учасники, які активно використовують платіжні послуги. Проведення оверсайту центральним банком спрямоване на контроль за окремими суб'єктами платіжної системи, включаючи їхню ліквідацію та проведення перевірок. Крім цього, центральний банк регулює та сприяє розвитку платіжних систем загалом,

включаючи міжнародні системи, які охоплюють декілька країн. Дослідження платіжних систем проводиться на різних рівнях – від окремих суб'єктів до рівня платіжних систем та їх взаємозв'язків. Структура ринку платіжних систем відображає різноманітність та складність цих систем у контексті різних суб'єктів та компонентів, що їх складають.

3. Національні платіжні системи створюють сприятливі умови для операцій у різних галузях господарства та втілення ключових політичних напрямків. Однак відмінності між національними системами можуть становити перешкоду для трансграничних платежів через розбіжності у стандартах та інфраструктурі. Тому інтеграція національних систем на інноваційному рівні має важливе значення для усунення цих перешкод та створення єдиної міжнародної платіжної системи. Україна має дві національні платіжні системи, які мають потенціал для розвитку та покращення функціональності, зокрема завдяки інноваційним проектам, таким як ко-бейджингова карта та співпраця з UnionPay International.

4. У 2022 році в Україні було запроваджено різноманітні платіжні системи: СЕП, карткові платіжні системи, системи переказу коштів від банків, небанківських установ, та системи, представлені нерезидентами. Серед них виділяється СЕП, обробляючи 95,7% усіх платежів та переказів внутрішнього ринку. Цей аналіз за 2022 рік показує значний обсяг операцій у СЕП, який склав понад 362 мільйони початкових платежів та демонструє її вплив на фінансовий ринок України. Навіть при зменшенні оброблених платежів, загальна сума операцій у системі зросла, що свідчить про поступовий ріст СЕП та його стабільність для майбутнього розвитку.

5. У 2022 році Національний банк активно підтримував учасників Національної платіжної системи "Український платіжний простір" (НПС "ПРОСТІР") та виконував стратегічні цілі, описані у Стратегії розвитку фінансового сектору до 2025 року. Послуги системи стали доступними у більш ніж 358 тисячах платіжних терміналів та 15 тисячах банкоматів, які підтримують платіжні картки, що складає 94% від загальної кількості

банкоматів в Україні. Також у цьому році розвивалися безготівкові операції та підвищувався рівень захисту трансакцій у мережі.

6. Ключовими проблемами української платіжної системи є :

– домінування міжнародних платіжних систем: залежність від іноземних мереж може обмежувати гнучкість та ефективність внутрішніх та міжнародних платежів;

– низький рівень електронізації: обмежена доступність безготівкових платежів та електронних сервісів гальмує розвиток системи та обмежує зручність користувачів;

– вразливість до шахрайства: недоліки у безпеці платіжних систем створюють загрозу для користувачів та фінансових операцій.

– низький рівень фінансової інклюзії: обмежений доступ до фінансових послуг перешкоджає розвитку та може призвести до недооцінки ризиків.

Для вирішення цих проблем та покращення функціональності та безпеки платіжних систем в Україні можуть бути запропоновані наступні заходи: використання технології блокчейну, застосування штучного інтелекту, посилення електронізації, зростання фінансової інклюзії. Ці ініціативи можуть виявитися вирішальними для подолання поточних проблем та покращення ефективності та безпеки системи платежів в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Адамик Б. Платіжні системи: фундаментальні засади та перспективи трансформації. Б. Адамик, В. Ткачук. Економічний аналіз. 2019. Том 29. № 3. С. 63-73. https://doi.org/10.35774/econa2019.03.063.

2. Балакіна Ю. С. Оверсайт платіжних систем в Україні: дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08. Київ, 2019. 460 с.

3. Балакіна Ю.С. Класифікація платіжних систем з точки зору їх оверсайта. Науковий вісник Одеського національного економічного університету. 2021. № 5-6. С. 34-46. https://doi.org/10.32680/2409-9260-2021-5-6-282-283-34-45.

4. Віднійчук-Вірван Л.А. Платіжні системи : навчальний посібник. Львів : Магнолія плюс, 2017. 190 с.

5. Відомості реєстру платіжної інфраструктури. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/ua/payments.

6. Джусов О. А., Піляк О. І. Поточний стан, проблеми та перспективи розвитку платіжних систем в Україні. Економічний простір, № 154, 2020, с. 190-196.

7. Директива PSD2 и відкрита банківська сфера. URL: https://www.swedbank.ee/about/about/baltic/ newRegulations?

8. Єгоричева С.Б. Фінансова інклюзія у рамках системи протидії легалізації злочинних доходів та фінансуванню тероризму. Фінансовий простір. 2018. №4. С. 80-87. URL: http://dspace.puet.edu.ua/handle/123456789/7067.

9. Звіт з оверсайту інфраструктури фінансового ринку 2022 рік – Національний банк України

10. Коваль Н. О., Борщ М. В. Особливості функціонування платіжних систем України на сучасному етапі їх розвитку. Ефективна економіка. 2012. № 10. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1441.

11. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року: рішення Правління Національного банку України від 31.05.2018 № 304. (втратила чинність). URL: https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=73007243

12. Кравченко І. С. Визначення сутності поняття «платіжна система» / І. С. Кравченко // Фінансовий простір. – 2014. – № 3 (15). – С. 141–144.

13. Кравченко І. С., Балакіна Ю. С. Визначення сутності поняття «платіжна система». Фінансовий простір. 2014. № 3. С. 141–144.

14. Кустовська О. В. Методологія системного підходу та наукових досліджень : курс лекцій. / О. В. Кустовська. – Тернопіль : Економічна думка, 2005. – 124 с.

15. Лісняк В.О. Міжнародний досвід застосування електронних платіжних систем в Україні. Економічний аналіз. 2018. Том 28. № 3. С. 149-153. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2018_28(3)__21.

16. Лупенко Ю.О., Ситник І.П. Особливості функціонування сучасної моделі платіжної системи України. Бізнес-Інформ. 2014. № 9. С. 286-291. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2014_9_50.

17. Нацбанк почав аналіз платіжного ландшафту України. URL : https://news.dtkt.ua/ru/finance/bank-system/53729

18. Національна платіжна система Республіки Молдова. URL: https://www.bnm.md/ru/content/nacionalnaya-platezhnaya-sistema

19. НБУ готує концептуальні зміни в регулюванні українського платіжного ринку. URL : https://interfax.com.ua/news/ economic/599085.html

20. Про затвердження Стратегії розвитку національної платіжної системи и Республіки Молдова: постанова Правління Національного банку Республіки Молдова від 19.12.2002 № 326.

21. Оліфіренко М. М. Організаційно-економічні засади становлення платіжних систем у країнах з перехідною економікою (на прикладі країн Центральної та Східної Європи): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.02.03. Київ, 2004. 18 с.

22. Погореленко Н. П., Тертична К. С. Сучасний стан та перспективи розвитку платіжної системи України. Молодий вчений. 2015. № 1 (16). С. 41-44.

23. Пожидаєва М. А. Запровадження ліміту готівкових розрахунків як засіб збільшення бази оподаткування: правовий аспект. Подолання мінімізації податкових зобов'язань як чинник детінізації економіки України: зб. наук. праць

Науково-дослідного інституту фінансового права за 2012 рік; матеріали наук.-практ. круглого столу (Ірпінь, 9 листопада 2012 р.). Київ: Алерта, 2012. С. 182-184.

24. Пожидаєва М. А. Фінансово-правове регулювання платіжних систем в Україні. [Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук]. Київ, 2020. 200 с.

25. Поліщук Н. Розвиток національних платіжних систем: проблеми та перспективи. [Електронний ресурс] / Наталія Поліщук, Надія Голда.// Соціально-економічні проблеми і держава. – 2020. – Вип. 2 (23). – С. 14-23. URL:http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2020/20pnvptp.pdf

26. Поліщук О. Що таке SWIFT і що буває, коли його немає. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2579702-so-take-swift-i-so-buvae-kolijogo-nemae.html

27. Міщенко С. В. Вдосконалення системи безготівкових роздрібних платежів. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2014. № 5. С. 22–28.

28. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 5–6.

29. Про валюту та валютні операції: Закон України від 21.06.2018 № 2473 VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 30. Ст. 239. С. 5.

30. Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: постанова Кабінету Міністрів України від 25.10.2017 № 1106 зі змінами. Офіційний вісник України. 2017. № Ст. 852. С. 27.

31. Про віртуальні активи: проєкт Закону № 3637-доопрацьований від 14.09.2020. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69110

32. Про внесення змін до деяких законів України щодо сприяння залученню іноземних інвестицій: Закон України від 15.05.2018 № 2418-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 33. Ст. 249.

33. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 45. Ст. 400.

34. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 № 675-VIII. Відомості Верховної Ради України. № 45. Ст. 410. С. 2344.

35. Про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей та фінансування тероризму: Директива (ЄС) 2015/849 Європейського Парламенту та Ради від 20.05.2015. URL: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20160516/DIRECTIVE%20(EU)%202015_UA.html

36. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. Офіційний вісник України. 2020. № 4. Т. 2. Ст. 189. С. 265

37. Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті: постанова Правління НБУ від 21.01.2004 № 22 із змінами. Офіційний вісник України. 2004. № 13. Ст. 908. С. 110.

38. Про затвердження Інструкції про ведення касових операцій банками в Україні: постанова Правління НБУ від 25.09.2018 № 103. Офіційний вісник України. 2018. № 84. Ст. 2775. С. 52.

39. Про затвердження Інструкції про міжбанківський переказ коштів в Україні в національній валюті: постанова Правління Національного банку України від 16.08.2006 № 320. Офіційний вісник України. 2006. № 36. Ст. 2507.

40. Про затвердження міжнародного номера банківського рахунку (IBAN) в Україні: постанова Правління НБУ від 28.12.2018 № 162. Офіційний вісник України. 2019. № 12. Ст. 446. С. 271.

41. Про затвердження Положення про захист інформації та кіберзахист в платіжних системах: проєкт постанови Правління НБУ. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Project_of_resolution_11082020.pdf?v=4

42. Про затвердження Положення про нагляд (оверсайт) платіжних системта систем розрахунків в Україні: постанова правління НБУ від 28.11.2014 №755. Офіційний вісник України. 2014. № 102. Ст. 3015. С. 33.

43. Про затвердження Правил Національної платіжної системи «Український платіжний простір» (ПРОСТІР): рішення Ради Платіжної

організації Національної платіжної системи «Український платіжний простір», протокол № 213/2013 від 07.06.2013. URL: https://www.bank.gov.ua/legislation/Rules_07062013_213_Prostir_zmina

44. Про оверсайт: Положення № 187. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0187500-22#Text

45. Про платіжні послуги та переказ коштів в Україні: Закон України від 05.04.2001 р. № 2346-III із змінами. Відомості Верховної Ради України. 2001. №29. Ст. 137.

46. Про платіжні послуги: Закон України, прийнятий Верховною Радою України від 30.06.2021 р. № 1591-IX (Редакція від 16.08.2022). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text.

47. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні : Закон України від 05.04.2001 № 2346-III // Відомості Верховної Ради України. — 2001. – № 29. – Ст. 137.

48. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 р. № 67-р. Офіційний вісник України. 2018. № 16. Ст. 560. С. 70.

49. Регулятори фінансового ринку затвердили Стратегію розвитку фінансового сектору України до 2025 року. URL: https://bank.gov.ua/news/all/regulyatori-finansovogo-rinku-zatverdili-strategiyurozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini-do-2025-roku

50. Розвиток платіжної системи України. URL: http://osvita.ua/vnz/reports/bank/20768/

51. Системи електронних платежів Національного банку України URL: http://pidruchniki.com/1115121264063/finansi/sistema_elektronnih_platezhiv_natsionalnogo_ba nku_ukrayini

52. Ситник І. Аналіз стану платіжних систем в Україні в контексті європейського вектору розвитку цифрової економіки та глобалізаційно-інтеграційних процесів. І.Ситник, І.Васильчук, О.Колодізєв, К.Вжитинська,

В.Смоляк. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. Том 6 (47), 2022, с. 34-50.

53. Ситник І.П. Перспективи використання європейського досвіду функціонування платіжних систем в Україні. І.П. Ситник, А.П. Коротка. Проблеми системного підходу в економіці. 2019. № 2(2). С. 80–85.

54. Словник фінансово-правових термінів / за заг. ред. д. ю.н., проф. Л.К. Воронової. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К.: Алерта, 2011. – 558 с.

55. Стратегія фінансового сектору України до 2025 року. Національний банк України, Міністерство фінансів України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_FS_2025.pdf?v=4

56. Туманцова О.В. Реалії та перспективи розвитку системи електронних переказів в Україні. Гроші, фінанси і кредит. 2016. № 9–2. С. 108–111.

57. Филатова Е. Платіжні системи в Україні: розбір термінології НБУ. URL: https://psm7.com/payment-systems/platezhnye-sistemy-v-ukraine-razbor-terminologii-nbu.html

58. Черномор В. О. Сутність, структура і основні бізнес-процеси в карткових платіжних системах /В. О. Черномор // Економічний простір. – 2016. –№ 108. – С. 164–181.

59. Черномор В. Теоретичні засади, стан і практика розвитку платіжних систем в Україні. Схід. 2017. № 1 (січень-лютий). С. 32–36.

60. Чумаков А. Г. Інформаційні системи і технології у фінансах. Київ: Вид. Європ. Ун-ту, 2008. 145 с.

61. Юридична енциклопедія : в 6-ти т. / редкол.:Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: «Укр.енцикл.», 1998. ISBN 966-7492-00-1 http://leksika.com.ua/legal/

62. Ющишина Л. О., Сало С. М. Електронні платіжні системи у міжнародній практиці та їх застосування в Україні. Економічні науки. Сер.: Облік і фінанси. 2012. Вип. 9 (3). С. 508-513.

63. A glossary of terms used in payments and settlement systems / Bank for International Settlements, CPSS. – Basel : BIS, 2003. – 53 p.

64. Bertalanffy L. von. General System Theory – A Critical Review / перевод Н. С. Юлиной // General Systems. –Vol. VII. – 1962. –P. 1–20.

65. CHAPS. Bank of England. URL:https://www.bankofengland.co.uk/payment-and-settlement/chaps

66. Directive (EU) 2015/2366 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 on payment services in the internal market, amending Directives 2002/65/EC, 2009/110/EC and 2013/36/EU and Regulation (EU) No 1093/2010, and repealing Directive 2007/64/EC // Official Journal of the European Union.. – 2015. L 337. P. 35–127. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32015L2366&qid=1 678309849131

67. Kokkola T. The payment system Payments, securities and derivatives, and the role of the Eurosystem / Tom Kokkola. – ECB, 2010. – 369 p.

68. Mints A., Kolodiziev O., Krupka M., Vyshyvana B., Yastrubetska L. "A cross-impact analysis of the bank payment card market parameters and non-financial sectors' indicators in the Ukrainian economy." Banks and Bank Systems. 2022. №17(2). P. 163-177. DOI: http://dx.doi.org/10.21511/bbs.17(2).2022.14

69. Principles for Financial Market Infrastructures, CPSS-IOSCO. – April 2012 URL: http://www.bis.org/publ/cpss101a.pdf.

70. SWIFT history. The global providerof secure financial messaging services.URL: https://www.swift.com/about-us/history

71. Swiss Interbank Clearing (SIC). URL: https://www.snb.ch/en/mmr/reference/sic_system/source/sic_system.en.pdf

72. The Fedwire Funds Service. The Federal Reserve. URL: https://www.frbservices.org/financial-services/wires/index.html

ДОДАТКИ

Додаток А

Підходи науковців до трактування сутності поняття “платіжна система”

Автор	Підхід до трактування
Нагребельний В. П.	Платіжна система – це сукупність платіжних організацій та відповідних відносин, що виникають між ними при проведенні переказу грошей та інших банківських операцій. Здійснення переказу грошей є обов’язковою функцією платіжної системи [61, с. 432].
Кравченко І. С. і Балакіна Ю. С.	Платіжна система є інфраструктурою фінансового ринку, що містить установу, яка забезпечує операційну діяльність платіжної системи, учасників платіжної системи, а також інші елементи, що забезпечують здійснення розрахунків за платежами і перекази учасників і користувачів послуг платіжних систем або третіх осіб шляхом взаємодії між ними у межах визначеного правового поля [12, с. 144]
Черномора В. О.	Платіжна система – це установа (платіжна організація платіжної системи) або сукупність установ (платіжна організація, учасники платіжної системи та оператори послуг платіжної інфраструктури), які надають послуги з переказу грошей або здійснення платежів у межах встановлених в системі правил і процедур з використанням спільної інфраструктури [59]
Кравченко І.С. та Балакіна Ю.С.	Платіжну систему можна одночасно розглядати і як загальноекономічне явище, і як мікроекономічну категорію. У першому випадку доцільно розглядати платіжну систему у широкому значенні як механізм, що забезпечує грошовий обіг та є невід’ємним компонентом фінансової системи держави, а також елементом інфраструктурної та технологічної основи, що сприяє реалізації цілей грошово-кредитної політики центрального банку. З позиції макроекономічної категорії у вузькому значенні як сукупність інституцій та інфраструктурних елементів, платіжних інструментів, договірних відносин і законодавчих норм, що забезпечують рух коштів між економічними суб’єктами [13, с. 143-144]
Оліфіренко М. М.	Платіжна система є ядром фінансової інфраструктури, що являє собою механізми, які служать для переказу грошових коштів між суб’єктами господарювання та розрахунків за платіжними зобов’язаннями, що виникають між ними [21, с. 6]
А. Г. Чумаков	Платіжна система – сукупність організаційних та технічних рішень для забезпечення розрахунків між її учасниками [60, с. 6]
Ющишиної Л.О. та Сало С.М.	Платіжна система являє собою процес розрахунку між суб’єктами господарювання за допомогою переказу грошових коштів за надані ними товари, роботи, послуги [62, с. 509]
Міщенко С. В.	Платіжна система є сукупністю законодавчо врегульованих механізмів, що забезпечують здійснення платежів між контрагентами в процесі виконання ними своїх зобов’язань. Водночас вона передбачає, що під платіжною системою розуміють і сукупність організаційно-економічних, технічних, фінансових процедур, що використовуються для здійснення фінансових трансакцій з фінансовими інструментами між банками та їх клієнтами з використанням комп’ютерних систем [27, с. 22]